



VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Johanna Perälä

LEIKKI LAPSEN EHDOLLILLA

Lastentarhanopettaja omaehtoisen leikin mahdollistajana

Sosiaali- ja terveysala
2016

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Johanna Perälä
Opinnäytetyön nimi	Leikki lapsen ehdoilla. Lastentarhanopettaja omaehtoisen leikin mahdollistajana
Vuosi	2016
Kieli	suomi
Sivumäärä	54 + 3 liitettä
Ohjaaja	Ann-Sophie Blomqvist

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lastentarhanopettajan roolia lapsen leikin mahdollistamisessa. Tavoitteena oli selvittää, millä tavoin ja missä tilanteissa lastentarhanopettaja osallistuu lasten omaehtoiseen leikkiin ja miten päivähoiton tilat ja materiaalit soveltuvat leikkeihin. Haastatteluaineiston tarkoituksena oli todentaa ja havainnollistaa, miten leikkitalanteet ja leikin järjestely toteutuvat päivähoiton arjessa käytännössä.

Opinnäytetyön teoriaosuus tarkastelee leikin käsitettä, leikin merkitystä lapselle sekä kasvattajan roolia leikin mahdollistamisessa. Teoriaosuudessa tutustutaan myös aiempiin tutkimuksiin ja käsityksiin leikistä sekä päivähoiton toteuttamiseen Suomessa.

Tutkimuksessa käytettiin laadullista menetelmää ja tutkimuksen aineisto kerättiin yksilöhaastatteluiden avulla. Haastatteluissa käytettiin valmista kyselylomaketta, joka jaettiin haastateltaville etukäteen. Kysymykset ryhmiteltiin lomakkeeseen pääteemojen alle, ja aineisto myös purettiin teemoittelun avulla. Tutkimustulosten esittämisvaiheessa on käytetty suoria lainauksia haastatteluista havainnollistamaan haastateltavien omia mielipiteitä.

Tutkimustuloksissa ilmeni sekä samankaltaisuuksia että eriävyyksiä haastateltavien vastauksissa. Vastaajat olivat lähtökohtaisesti tyytyväisiä päivähoiton tilaratkaisuihin ja niiden muunneltavuuteen sekä saatavilla oleviin leikkimateriaaleihin. Kaikki korostivat lapsen havainnoinnin ja pienryhmien tärkeyttä leikin tukemisessa. Eroavaisuudet näkyivät esimerkiksi työyhteisöstä keskusteltaessa. Osa haastateltavista koki yhteistyön sujuvan saumattomasti, toisaalta tuotiin esille yhtenä kehityskohteenä joustavuuden lisääminen päivähoiton arjessa. Haasteeksi nostettiin myös monikulttuurisuus lapsiryhmissä sekä lastentarhanopettajien ajoittainen passiivisuus leikkitalanteissa.

ABSTRACT

Author	Johanna Perälä
Title	Play on Child's Terms. Kindergarten Teacher Enabling Spontaneous Play
Year	2016
Language	Finnish
Pages	54 + 3 Appendices
Name of Supervisor	Ann-Sophie Blomqvist

The purpose of this bachelor's thesis was to examine the role of kindergarten teacher in enabling child play. The aim was to find out how and in what situations kindergarten teachers participate in spontaneous play of children and if the day-care facilities and materials are suitable for play. The purpose of the interview data was to verify and illustrate how the play situations and play arrangements come together practically in everyday daycare.

The theoretical part of the bachelor's thesis examines the concept of play, the importance of play for a child, as well as the role of the educator, in enabling play. The theoretical part also introduces previous studies and concepts of the play, as well as how daycare is arranged in Finland.

The research method used in this bachelor's thesis was qualitative research and the research data was collected with individual interviews. In the interviews, a questionnaire was used and distributed to the interviewees in advance. The questions were grouped under main themes and the research data was also deconstructed to the thesis under these themes. Direct quotes from the interviews have been used in submitting of the results, to illustrate the interviewees' own opinions.

The study results revealed both similarities and differences in the interviewees' responses. The respondents were, in principle, satisfied with the daycare facilities and their adaptability, as well as with the play materials available. In supporting the play, all interviewees emphasized the importance of observing a child and working in small groups. Differences were evident, for example, in discussing working community. Some interviewees felt that co-operation is smooth, on the other hand the subject of increasing the flexibility of daycare in everyday life was brought up as an area that needs developing. Cultural diversity in child groups was also seen as a challenging factor, as well as occasional passivity of the kindergarten teachers in play situations.

Keywords Early childhood education, spontaneity, play, child-oriented approach

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	VARHAISKASVATUS JA PÄIVÄHOITO.....	9
	2.1 Varhaiskasvatuksen arvopohja.....	9
	2.2 Varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärät	10
	2.3 Päivähoito	11
	2.4 Pienryhmätoiminta.....	11
3	LEIKKI TUTKIMUKSEN KOHTEENA	13
	3.1 Leikin tutkiminen Suomessa.....	14
4	LAPSI LEIKKIJÄNÄ	17
	4.1 Leikin merkitys lapselle.....	17
	4.2 Leikin haasteet	18
5	AIKUISEN ROOLI LEIKKITILANTEISSA	20
	5.1 Leikin havainnointi	20
	5.2 Leikin tukeminen ja ohjaus.....	21
	5.3 Suhtautuminen leikkiin	22
	5.4 Toiminnan lapsilähtöisyys	22
	5.5 Leikkiympäristö	23
6	TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	25
	6.1 Tutkimuksen kohderyhmä	25
	6.2 Tutkimusmenetelmä.....	26
	6.3 Aineiston keruu haastattelemalla	26
	6.4 Aineiston käsittely	27
	6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	31
	7.1 Haastateltavien taustaa.....	31
	7.2 Teema 1: Leikkiympäristö	32
	7.3 Teema 2: Leikin ohjaaminen	36

7.4 Teema 3: Lapsiryhmät	40
7.5 Teema 4: Suhtautuminen leikkiin	42
7.6 Teema 5: Haasteet ja kehittäminen	43
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	46
9 POHDINTA.....	51
LÄHTEET.....	53

LIITTEET

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Aineiston käsittelyn prosessi	28
Kuvio 2. Leikkimateriaalien valinta	34
Kuvio 3. Lapsen rohkaisu leikkiin	36
Kuvio 4. Leikin rikastuttaminen	38
Taulukko 1. Taustatietoa haastateltavien lapsiryhmistä	31

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Saatekirje**LIITE 2.** Haastattelulomake**LIITE 3.** Tutkimuslupa

1 JOHDANTO

Omaehtoinen leikki on leikkiä, jonka lapsi valitsee - joko yksin tai yhdessä muiden kanssa. Hän päättää leikin aiheen, roolit, välineet ja käsikirjoituksen. Myös kasvattajalla on oma tärkeä roolinsa. Hän mahdollistaa leikin puitteet ja niiden mielekkyyden sekä sen, että lapsella on yleensäkin aikaa leikkiä. Aikuisen vastuulla on järjestää aikaa omaehtoiselle leikille ja varmistaa, ettei lapsen päivähoito koostu pelkästään valmiiksi suunnitellusta ohjelmasta ja rutiineista. Kasvattaja toimii myös lapsen tukena ja turvana sekä rohkaisijana leikissä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella lapsen omaehtoista leikkiä päivähoitossa, lastentarhanopettajan näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten lastentarhanopettaja toiminnallaan mahdollistaa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisen päivähoitossa, sekä millä tavoin ja missä tilanteissa lastentarhanopettajat osallistuvat leikkiin. Tutkimuksessa tarkasteltiin päivähoiton leikkiympäristöä tarkemmin paneutuen tilojen järjestelyyn ja leikkivälineisiin. Tutkimuksen teoriaosuus avaa omaehtoisen leikin käsitettä sekä sen merkitystä tarkemmin.

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat erään vaasalaisen päiväkodin lastentarhanopettajat. Tutkimukseen haastateltiin neljää henkilöä, jotka osallistuivat haastatteluun vapaaehtoisesti ja anonymisti. Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, joka toteutettiin yksilöhaastattelun muodossa. Haastateltavat saivat tutustua haastattelulomakkeeseen etukäteen. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sen jälkeen kirjalliseen muotoon. Haastatteluaineiston analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

2 VARHAISKASVATUS JA PÄIVÄHOITO

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan pienten lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista edistävää kasvatuksellista vuorovaikutusta. Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka koostuu lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutus vaatii ammattitaitoista henkilöstöä. Kasvatusyhteisöllä ja kasvattajilla on oltava vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus. (Stakes 2005, 11.)

Varhaiskasvatusta järjestetään varhaiskasvatuspalveluissa, joilla yleisesti tarkoitetaan päiväkotitoimintaa, perhepäivähoitoa sekä erilaista avointa toimintaa. Varhaiskasvatus perustuu valtakunnallisiin linjauksiin, ja palveluja tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat ja seurakunnat. Varhaiskasvatus, sen piiriin kuuluva esiopetus ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta tärkeän kokonaisuuden. (Stakes 2005, 11.)

2.1 Varhaiskasvatuksen arvopohja

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu keskeisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin, kansallisiin säädöksiin ja muihin ohjaaviin asiakirjoihin. Lapsen ihmisarvo on lapsen oikeuksista keskeisimpiä, ja se koostuu neljästä yleisperiaatteesta:

- syrjintäkielto ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimus
- lapsen etu
- lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen
- lapsen mielipiteen huomioon ottaminen (Stakes 2005, 12.)

Lapsen etujen ja oikeuksien pohjalta on konkretisoitu varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet. Näitä ovat lapsen oikeus

- turvallisiin ihmissuhteisiin
- turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen

- turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti
- tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti
- saada tarvitsemaansa erityistä tukea
- omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen (Stakes 2005, 12.)

2.2 Varhaiskasvatuksen kasvatuspäämäärät

Varhaiskasvatuksen toimintaa suuntaavat kolme yleistä kasvatuspäämäärää, joiden on oltava keskeisessä osassa varhaiskasvatuksen suunnittelemisessa ja toteutuksessa. Nämä kolme kasvatuspäämäärää ovat:

- lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen
- toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen
- itsenäisyyden asteittainen lisääminen (Stakes 2005, 13.)

Lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen perustuu siihen, että jokaisen lapsen yksilöllisyyttä kunnioitetaan. Peruseriaate on, että jokainen lapsi saa toimia ja kehittyä omana itsenään, omalla ainutlaatuisella persoonallisuudellaan. (Stakes 2005, 13.)

Toiset huomioon ottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistamisen tavoitteena on, että lapsi oppii ottamaan muut huomioon ja välittämään toisista. Tavoitteena on myös lapsen myönteinen suhtautuminen itseensä, muihin sekä erilaisiin kulttuureihin ja ympäristöihin. (Stakes 2005, 13.)

Lapsen itsenäisyyden asteittaisella lisäämisellä pyritään kannustamaan lasta omien edellytystensä mukaisesti huolehtimaan itsestään ja läheisistään sekä tekemään elämänsä koskevia päätöksiä ja valintoja. Lapsi voi oppia omatoimisuutta

turvallisesti, sillä huolenpito ja aikuisen turva ovat kuitenkin koko ajan lähellä. (Stakes 2005, 13.)

2.3 Päivähoito

Päivähoidon ydintehtäviin kuuluvat lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen järjestäminen. Päivähoidossa keskeistä on myös yhteistyö vanhempien kanssa, sekä laaja verkostotyö erilaisten ammatillisten tahojen kanssa. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi neuvola, puheterapia, toimintaterapia, sairaala, lastensuojelu ja koulu. (Koivunen 2009, 11.)

Lapsen hoidolla tarkoitetaan sekä perushoitoa että hoivaa. Hoito tarkoittaa lapsen perustarpeista huolehtimista. Tällaisia tarpeita ovat ravinnon saanti, vaatetus, siisteys, ulkoilu, turvalliset ihmissuhteet ja riittävä uni. Hoidon tulee sisältää myös hoivaelementtejä, jotka ovat tärkeä edellytys lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden saavuttamiseen lämpimässä vuorovaikutuksessa. (Koivunen 2009, 12.) Hyvällä hoidon, kasvatuksen ja opetuksen muodostamalla kokonaisuudella voidaan edistää lapsen minäkäsitystä, ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ajattelun kehitystä (Stakes 2005, 16).

2.4 Pienryhmätoiminta

Pienryhmätoimintaa toteutetaan nykyään monissa päiväkodeissa. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lasten yksilöllisen huomioimisen ja heidän henkilökohtaisten tavoitteidensa toteuttamisen isoja ryhmiä tehokkaammin. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lapsen yksilöllisen ja säännöllisen havainnoinnin. Säännöllisen havainnoinnin avulla yksittäinen lapsi tulee ryhmässä näkyvämmäksi ja hänen vahvuuksiaan sekä mahdollista tuen tarvettaan pystytään tehokkaasti arvioimaan. (Hujala & Turja 2011, 55.)

Pienryhmissä pedagogisia toiminnan sisältöjä, tavoitteita ja menetelmiä voi muokata kyseiseen ryhmään sopiviksi. Tehtävät ja toiminnot voidaan muokata pienryhmän sisällä päämääriltään avoimiksi, jolloin lapset voivat käyttää monenlaisia toimintatapoja yksilöllisten tavoitteidensa mukaan. Pienryhmätoiminta mahdollistaa parhaimmillaan ryhmän toimintojen järjestämisen siten, että lasten yksilölliset

taidot, kiinnostuksenkohteet ja ymmärrys otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Hujala & Turja 2011, 55.)

3 LEIKKI TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Aluksi leikkiä pidettiin aikuisten toimintojen jäljittelynä, jopa eräänlaisena työtehtävänä, jonka oli tarkoitus kasvattaa lasta aikuisuuteen (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2008, 200). Esimerkiksi brittiläinen empiristi John Locke (1632-1704) kuvasi lasta ”tabula rasana”, eli tyhjänä tauluna, jonka aikuisen tulisi täyttää tiedoilla, taidoilla ja kulttuurisilla arvoilla (Kalliala 2008, 12). Jean-Jacques Rousseau (1712-72) kiinnostui ensimmäisenä leikin merkityksestä lapsen kehityksessä. Hänen mielestään lapsen tuli leikkiä ensisijaisesti oman itsensä vuoksi. Rousseauin opit innoittivat muun muassa Friedrich Fröbeliä (1782-1852) tutkimaan leikin merkitystä tarkemmin. Fröbel painotti lapsen fyysisen ja psyykkisen kehityksen yhteyttä leikin suunnittelussa. Fröbel tunnetaan lastentarha-aatteen isänä ja monipuolisten, lapsen kehitystä edistävien leikkipuistojen suunnittelijana. Hänen mielestään leikin avulla lapsi oppii uutta ja kehittyy. (Karling ym. 2008, 200.)

1900-luvun alkupuolella syntyi ajatuksia leikistä terapeuttisena ja kokonaisvaltaisesti lapsen persoonallisuutta kehittäväksi toimintana. Leikissä lapsi saisi tuntea vapaasti, irtautua todellisuudesta ja muokata sitä itselleen sopivaksi. Muun muassa Erik Erikson ja Anna Freud uskoivat leikin olevan yhteydessä lapsen kehitykseen. 1950-luvulla lapsen ajattelun tutkija Piaget liitti leikin lapsen älykkyyden kehitykseen ja korosti ympäristön vapaan tutkimisen ja muokkaamisen olevan hyväksi lapsen älykkyyden kehitykselle. (Karling ym. 2008, 200.) Piaget’n mukaan leikkiminen on tärkeää lapsen luonnolliselle kasvulle ja kypsymiselle sekä kuuluu olennaisesti lapsen biologisiin kehitysvaiheisiin (Kalliala 2008, 13).

Hollantilaisen leikkitutkija Johan Huizingan mukaan ihmisellä on luontainen tarve uppoutua leikin maailmaan, todellisuuden ulkopuolelle. Hänen mukaansa leikissä lapsi unohtaa ympäröivän todellisuuden ja on vahvasti mukana leikin maailmassa. (Vehkalahti & Urho 2013, 18, 19.) Lev Vygotsky puolestaan kritisoi muita leikin tutkijoita, kuten Piaget’ia ja Freudia, sillä hänen mielestään he eivät tarkastelleet tarpeeksi kulttuurin ja ympäristön osallisuutta lapsen kehityksessä. Vygotskyn mukaan esimerkiksi Piaget’n tutkimukset ja niiden tulokset olivat päteviä vain kyseisessä tutkimusympäristössä. Vygotsky kehitti niin kutsutun lähikehityksen

vyöhykkeen teorian. Teorian mukaan lapsen suorituskkyky esimerkiksi ongelmanratkaisua vaativissa tilanteissa ei välttämättä vastaa sitä suorituskkykyä, jonka hänen on ympäristön vaikutuksen avulla mahdollista saavuttaa. Esimerkiksi aikuinen voi pienellä ohjauksella auttaa lasta suoriutumaan tällaisista tilanteista vieläkin tehokkaammin. (Hughes 1999, 24.)

3.1 Leikin tutkiminen Suomessa

Suomessa leikkiä ovat tutkineet esimerkiksi Kalliala, Mäntynen, Helenius, Hintikka, Vehkalahti ja Urho. Leikistä tutkimuskohteena on tehty myös pro gradu tutkimuksia, kuten Särkän tutkimus leikin ohjaamisen merkityksestä päiväkodin kasvatustyössä sekä Janatuksen erityispedagogiikan pro gradu tutkimus lapsen omaehtoisesta leikistä lastentarhanopettajien ja erityisopettajien arvioimana.

Kalliala (1999, 59, 229, 234) on tutkinut muun muassa sitä, miten nykyaika ja kulttuuri näkyvät ja vaikuttavat lasten omaan leikkikulttuuriin. Kalliala on pohtinut myös aikuisten ja lasten vuorovaikutusta vapaassa leikissä, tai oikeastaan sen puutetta. Hänen mukaansa aikuisilla on korkea kynnys osallistua vapaaseen leikkiin muulloin kuin rajojen asettelussa ja selkeissä konflikti- ja vaaratilanteissa. Kalliala painottaa havainnoinnin ja herkkyyden tärkeyttä leikin arvioimisessa, sillä tunnistamalla leikin luonteen aikuinen voi määritellä oman roolinsa lasten leikissä. Hänen mielestään leikin havainnointi on usein melko pinnallista, mikä näkyy esimerkiksi ”pihalla kokoontuvissa aikuisten keskustelupiireissä”. Tällöin aikuiset näennäisesti valvovat leikkien kulkua mutta ovat kuitenkin todellisuudessa hyvin kaukana lapsista ja vuorovaikutuksesta. Hujalan, Parrilan, Lindbergin, Nilvalan, Tauriaisen ja Vartiaisen (1999, 39, 40) mukaan leikin kehittäminen päivähoidossa vaatii tietynlaista toimintakulttuuria. Aikuisten on ymmärrettävä, mitä leikki on ja miten tärkeää se on lapsen oppimisen kannalta. Myös he Kallialan tavoin painottavat, ettei vapaa leikki tarkoita aikuisen vetäytymistä leikkitalanteista. Heidän mielestään aikuisen tärkein rooli leikin kehittämisessä on luoda lasten keskinäiselle leikille hyvät puitteet ja edellytykset.

Mäntynen (1997, 59, 91-93) keskittyy tutkimuksessaan siihen, millaiset edellytykset leikille tulisi järjestää ja miten ne toteutetaan käytännössä. Mäntynen toteaa

tutkimuksessaan, että kohdepäiväkotiryhmissä tapahtui leikin välillistä ohjausta, eli henkilökunnan keskinäistä keskustelua ja suunnittelua leikkiin liittyen, erittäin vähän. Mäntysen tutkimustulosten mukaan leikin ohjauksessa selvästi käytetyin ohjausmenetelmä oli kielellinen ohjaus, kuten kehotus ja neuvot. Mukana/malliksi leikkiminen tai harkittu ohjauksesta pidättäytyminen olivat puolestaan selkeästi vähemmän esiintyviä ohjausmenetelmiä. Leikin ohjauksen aktiivisuus ryhmissä oli keskimääräisesti luokiteltu melko passiiviseksi.

Heleniuksen mukaan leikki on tärkeää sekä lapselle, että aikuiselle. Aikuinen saa lapsen leikkiä seuraamalla kuvaa siitä, mikä on lapsen senhetkinen kehityksen taso ja millaiset kyvyt lapsella on yhteistyöhön muiden kanssa. Heleniuksen mukaan leikkiin liittyy eräänlainen ristiriita, joka muodostuu lapsen toiveiden ja rajoittuneiden toimintamahdollisuuksien välille. Tähän lapsi vastaa siirtymällä kuvitteelliseen tilanteeseen, vaikkakin kaikki mitä leikissä tapahtuu, on todellista ja perustuu todellisuuden havainnointiin. Tätä todellisuutta lapsi heijastaa leikissä oman ajattelunsa kautta. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 35-37.)

Hintikka painottaa aikuisen suhtautumisella olevan suuri merkitys lapsen leikkiin, sillä aikuinen voi käytöksellään ja eleillään innostaa lasta leikkimään tai päinvastoin. Esimerkiksi aikuisen nauraminen, vaikkakin hyväntahtoisesti, voi loukata lasta joka leikkii tosissaan. Aikuisen tulee siis ajatella omaa käytöstään ja suhtautua lapsen leikkiin sekä vakavasti että kunnioittaen. (Hintikka ym. 2004, 11, 12.)

Vehkalahti ja Urho (2013, 8, 19, 20) pohtivat omaehtoisen leikin käsitettä ja keinoja, joilla aikuinen voi tukea lapsen leikkiä. He listaavat kolme tärkeää leikin seuraamistaitoa. Ensimmäinen on kärsivällisyys leikkiä kohtaan. Lapset tarvitsevat aikaa leikkimiseen. Leikkiä seuratessa voi mennä kauankin ennen kuin tunnistaa, mitä on tarkkailemassa, ja joskus leikin ajatus avautuu vain leikkijöille itselleen. Toisena seuraamistaitona on katselu. Aikuisen katsellessa leikkiä rauhassa ja unohtaen omat ennakko-odotuksensa leikin kulusta, hän voi oppia ymmärtämään leikin juonen ja leikkijöiden roolit. Viimeinen seuraamistaito on leikin arvostus. Aikuisen tulee arvostaa leikin tärkeyttä leikkijälle itselleen. Leikin arvostuksen kautta aikuisen on helpompi ymmärtää leikin merkitys ja sen taika.

Särkän (2012, 41, 58, 61, 66) pro gradu tutkimuksessa tarkastellaan varhaiskasvattajien käsityksiä leikin ohjaamisesta ja kehittamisestä. Tutkimuksen aineiston mukaan yleisin tapa tukea lapsen leikkiä toiminnallisesti on leikkiä mukana tai toimia leikissä mallina. Tämä tapahtuu esimerkiksi opettamalla lapselle toimintaa omalla esimerkillään tai ottamalla roolin, jos lapsi ei leiki tai aikuinen kokee lapsen tarvitsevan tukea viemään leikkiä eteenpäin. Särkän tutkimuksessa tarkasteltiin myös leikin välillistä ohjaamista, eli leikin rikastuttamista, sekä leikin etukäteisjärjestelyjä. Useat haastateltavat kertoivat lasten saavan ideoita leikkiinsä esimerkiksi päiväkodin arjesta, luonnosta tai tarinoista. Sen sijaan vain yksi kasvattaja toi esiin ajatuksia leikin rikastuttamisesta siten, että kasvattajat itse toisivat pienryhmätoimintoihin teemoja, jotka näkyisivät mahdollisesti myös lasten vapaassa leikissä. Tutkimuksessa tarkastellaan myös harkittua ohjauksesta pidättäytymistä. Tutkimuksen aineiston mukaan leikkiin liittyvissä konfliktitilanteissa tietoinen ohjauksesta pidättäytyminen on suhteellisen yleistä. Tällöin on tarkoitus seurata, saavatko lapset ongelman ratkaistua keskenään. Kasvattajien pyrkimys on tällä tavoin edistää lapsen omia ongelmanratkaisutaitoja sekä aikuisesta riippumatonta toimintaa.

Janatuisen (2015, 33, 43, 47) pro gradu tutkimus tarkastelee muun muassa kasvattajien ajatuksia siitä, millaisia taitoja lapset oppivat omaehtoisen leikin kautta ja millaisia ominaisuuksia omaehtoisen leikin mahdollistaminen vaatii kasvattajalta. Tutkimustulosten mukaan lapset oppivat neljää eri taitoa eniten omaehtoisen leikin kautta: vastavuoroisuutta, sosiaalisuutta, yhteistyötaitoja sekä luovuutta. Muita opittavia taitoja ovat itsearviointi, oman toiminnan ohjaus, itsesäätelytaito sekä neuvottelu- ja sovittelutaito. Haastateltavat arvottivat myös kolme mielestään tärkeintä kasvattajan ominaisuutta, joita tarvitaan mahdollistamaan lapsen omaehtoinen leikki: ”tartu hetkeen”-taito, vapaan leikin ymmärtäminen sekä aito kohtaaminen.

4 LAPSI LEIKKIJÄNÄ

Leikki on toimintaa joka tuottaa lapselle iloa ja nautintoa ja jonka lapsi itse kokee merkitykselliseksi. Leikin avulla lapsi oppii asioita omilla ehdoillaan ja omine tavoitteineen. (Karling ym. 2008, 200-201.) Leikin kautta lapsi käsittelee asioita joita ei vielä ymmärrä ja opettelee hahmottamaan häntä ympäröivää maailmaa (Hintikka ym. 2004, 81).

Lapsi käyttää leikkiessään luovuuttaan, hyödyntää omia kokemuksiaan sekä kehittää ongelmanratkaisutaitoaan. Leikin kautta lapsi kehittyy fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Leikkiä havainnoimalla aikuinen oppii tuntemaan lapsen paremmin. (Koivunen 2009, 40.) Leikkiä seuraamalla on mahdollista myös arvioida lapsen kehitystä erilaisissa olosuhteissa (Helenius & Lummelahti 2013, 10).

Omaehtoinen leikki tarkoittaa leikkiä, johon lapsi valitsee itse aiheen ja sisällön. Leikkiessään vapaasti omia leikkejään lapsi muodostaa käsitystä itsestään, sillä leikin kautta lapsi rakentaa jatkuvasti omaa identiteettiään tutkimalla, kokeilemalla ja harjoittelemalla erilaisia rooleja. Lapset valitsevat leikkinsä aiheeksi yleensä jonkin itselleen tärkeän teeman. Omat kokemukset, elämykset ja käsitykset ympäröivästä arjesta näkyvät lapsen omaehtoisessa leikissä. Vaikka leikki pohjautuukin todellisuuteen, lapset tulkitsevat arkea pelkän suoran kopioimisen sijaan. (Hintikka ym. 2004, 6, 27, 41.)

4.1 Leikin merkitys lapselle

Leikki on lapsen kehitystehtävä, jonka kautta lapsi tutustuu ympäristöönsä, omaan kehoonsa, seuraa muiden toimintaa ja oppii mallista (Koivunen 2009, 40). Lapsen leikki syntyy uteliaisuudesta ja ideoista. Leikin kautta lapsi pystyy tutkimaan mieltään askarruttavia asioita sekä käsittelemään havaintojaan ja kokemuksiaan. Leikin avulla lapsi rakentaa omaa ajatteluaan ja käsitemaailmaansa. (Mikkola & Nivalainen 2009, 54.)

Ole Fredrik Lillemyr (2009, 6) kuvaa leikkiä eräänlaisena ongelmanratkaisuprosessina, jolloin lapsi tutkii ympäristöään suhteessa omiin kykyihinsä, tarpeisiinsa

ja haluihinsa. Lillemyrin mukaan lapsi oppii leikin kautta tuntemaan itseään sekä luottamaan omiin kykyihinsä. Leikin maailma antaa lapselle mahdollisuuden kehittää itseään tilanteessa, jossa ei tarvitse pelätä epäonnistumista.

Leikki heijastaa lapsen motorisia, tiedollisia ja sosiaalisia taitoja. Sen avulla voidaan havainnoida muun muassa lapsen kielenkäyttöä, tarkkaavaisuutta, tiedonkäyttöä sekä kykyä muodostaa sisäisiä mielikuvia. Lapsen leikkimistä tarkkaillaessa paljastuu myös hänen tapansa lähestyä sosiaalisia tilanteita ja toimia niissä. (Nurmi 2006, 62.)

Leikki on lapselle keino harjoitella uusia taitoja toistamalla eri toimintoja. Hän voi myös seurata toisten lasten leikkiä ja toimintoja tallentaen tapahtumia ja tilanteessa käytettyjä ratkaisumalleja tuottaakseen niitä itse uudessa, vastaavassa tilanteessa. (Nurmi 2006, 19, 51.) Lapsi sisällyttää leikkiinsä kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa. Kaikella mikä näkyy lapsen leikissä, on hänelle merkitystä. (Stakes 2005, 21.) Omaehtoisessa leikissä on oleellista, että leikki alkaa ja kehittyy lapsen aloitteesta. On tärkeää, että lapsi saa itse harjoittaa kehittyviä taitojaan omiksi kyvyikseen. Nämä itse saavutetut valmiudet luovat perustan itseluottamukselle. (Jantunen & Lautela 2009, 34.)

Leikkiminen on tärkeää lapsen sosiaalisten taitojen kehityksen kannalta. Näillä taidoilla tarkoitetaan valmiuksia, joilla lapsi pystyy ratkaisemaan arkipäiväisiä ongelmia ja saavuttamaan päämääriään tavoilla, jotka johtavat positiivisiin seuraamuksiin sosiaalisissa tilanteissa. Leikkiessään lapsi oppii toimimaan yhdessä muiden kanssa, muodostamaan ystävyysuhteita ja tarkastelemaan asioita muiden näkökulmasta. Oleellinen leikin edellytys on kyky havaita ja ymmärtää mitä muut leikkiverit kokevat. (Nurmi 2006, 54, 62.)

4.2 Leikin haasteet

Lasten kasvuympäristö on muuttunut vuosien saatossa. Nykypäivän haasteeksi on muodostunut ajan puute: lapselle ja lapsen luonnolliselle kasvulle ei välttämättä jää tarpeeksi aikaa. Kiire ja lisääntyvä kilpailu ilmenevät muun muassa levottomuutena, keskittymiskyvyttömyytenä ja lisääntyvänä häiriökäyttäytymisenä.

Suomalaisessa kulttuurissa arvostetaan varhaista itsenäistymistä ja annetaan lapselle varhain vastuuta, vaikkei lapsi ole välttämättä vielä valmis sitä ottamaan. Kiireetön lapsuus ja leikki ovat lapsen terveen kehityksen perusta. Lasta ei tule liian varhain valmentaa aikuisuuteen, vaan vaalia lapsuutta. (Jantunen & Lautela 2009, 5, 6, 10.)

Hyvä kasvatusympäristö lapselle on lämmin, rohkaiseva ja kannustava. Tällaisessa ympäristössä lapsella on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja uskallusta kokeilla erilaisia asioita. Jos kasvatusympäristö on päinvastoin hyvin autoritääriinen, se jättää hyvin vähän sijaa kokeilulle. Lapsen ei tule tuntee joutuvansa ennakkoimaan aikuisten mielipiteitä tai pyrkiä olemaan sellainen kuin uskoo kasvattajiensa hänen haluavan olla. On tärkeää ymmärtää ja kunnioittaa lapsen maailmaa. (Jantunen & Lautela 2009, 10, 16, 17.)

Päiväkotien olosuhdetekijät kuten ryhmäkoot, päiväohjelma, rutiinit, tilat ja niiden jakaminen, henkilöstön koulutus, sen sisältö sekä leikkitilanteiden aloitustavat vaikuttavat lasten leikkiin (Helenius & Lummelahti 2013, 55, 56). Lapsen täytyy saada leikkiä omaehtoisesti, jotta hänen kykynsä harjaantuvat luonnollisesti ja hänen itseluottamuksensa kasvaa. Jos aikuinen suunnittelee ja toteuttaa leikin lapsen puolesta, ei lapselle jää sijaa oma-aloitteiselle kehittymiselle. (Jantunen & Lautela 2009, 34.)

Lasten leikkiympäristö ja olosuhteet ovat muuttuneet vuosien saatossa. Ennen lapset paljolti itse valmistivat ja suunnittelivat välineet leikkiinsä, mutta nykyään monet leikin ainekset tulevat usein suoraan aikuiselta. Tätä ilmiötä vahvistaa myös nykyajan kaupallinen kulttuuri ja tarjonta. Nykyajan mediakeskeinen kulttuuri tuo myös omat haasteensa kasvatukseen ja leikkiin. Televisio, videot ja pelit välittävät lapselle kuvaa joka monesti poikkeaa oikeasta elämästä. Median luomat teemat näkyvät lasten leikeissä. Miten aikuisen tulisi reagoida näihin muutoksiin? (Helenius & Lummelahti 2013, 52.)

5 AIKUISEN ROOLI LEIKKITILANTEISSA

Kestävän tunnesuhteen muodostaminen häntä hoitavaan aikuiseen on lapselle tärkeää. Tämä tunnesuhde muotoutuu ja vahvistuu arjen askareissa. Kun lapsen perusturva on taattu, hän kykenee tutkimaan ympäristöään ja hakemaan tukea ja hoivaa tarpeen vaatiessa. (Jantunen & Lautela 2009, 61.)

Aikuisen tehtävä lasten leikissä vaihtelee riippuen lasten iästä, leikkimisen taidoista, leikin lajista tai muista tilannetekijöistä (Stakes 2005, 21). Vapaa leikki on lasten toiveiden mukaista leikkiä, mutta sekin vaatii aikuisen valvontaa, ohjausta ja läsnäoloa. Aikuisen läsnäolo lisää lasten turvallisuudentunnetta ja mahdollistaa konfliktitilanteiden selvittämisen. Varsinkin mahdollisten kiusaamistilanteiden selvittäminen on vaikeaa ilman aikuisen läsnäoloa. (Koivunen 2009, 40, 41.)

Aikuisella on tärkeä rooli lapselle suotuisan psyykkisen toimintaympäristön luomisessa. Sen tärkeitä elementtejä ovat kasvattajan persoonalliset ominaisuudet, asenne, olemus, käyttäytyminen, vuorovaikutustaidot, äänensävy sekä tapa puhua. Hyvä psyykkinen toimintaympäristö on turvallisen, kiireettömän ja rauhallisen tuntuinen. (Koivunen 2009, 183.)

5.1 Leikin havainnointi

Lapsen leikin seuraaminen vaatii kasvattajalta kykyä havainnoida ja eritellä leikkitilanteita. Kasvattajan on tunnistettava lapsen sanallisia ja sanattomia aloitteita ja aikomuksia. Tämä vaatii kasvattajalta sensitiivisyyttä ja sitoutumista. Lapsille on annettava sopivasti vapautta toteuttaa leikkiään, mutta onnistunut leikki vaatii usein myös joko suoraa tai epäsuoraa ohjausta. (Stakes 2005, 21.) Kasvattaja tekee päivittäin havaintoja lapsesta valvoessaan leikkitilanteita. Lapsen yksilöhavainnointi on hyvä tapa oppia tuntemaan ja ymmärtämään lasta paremmin. (Koivunen 2009, 24, 25.)

On tärkeää, että aikuinen seuraa lasten leikkiä ja on tietoinen sen etenemisestä. Leikkiä seuratessaan aikuisen on hyvä pysähtyä miettimään, mitä lapset leikkivät ja miksi. Aikuisen on syytä myös kiinnittää huomiota siihen, miten leikkijöiden

henkilökohtaiset motiivit eroavat toisistaan ja kuvaavat kunkin lapsen omaa kehitystä. Aikuinen saa leikkiä havainnoimalla tärkeää tietoa siitä, mihin lapsi kykenee itse. Seuratessaan leikin etenemistä, aikuinen saa arvokasta tietoa lapsen tuen tarpeesta, ja voi tarvittaessa auttaa lasta eteenpäin. (Hintikka ym. 2004, 37, 43, 45.)

5.2 Leikin tukeminen ja ohjaus

Käsitteet *omaehtoinen leikki* ja *vapaaleikki* voivat hämmentää ja herättää kysymyksiä aikuisen roolista leikissä. Voiko aikuinen olla vaikuttamassa omaehtoiseen leikkiin? Eikö vapaan leikin määritelmä tarkoita sitä, että siihen ei saa puuttua? Aikuinen voi tukea lasten leikkiä tarjoamalla siihen sopivat olosuhteet, aikaa, tilaa ja välineitä. Leikkiä voi tukea tarjoamalla virikkeitä ja opettelemalla leikkitaitoja yhdessä. Aikuinen voi myös leikkiä lasten mukana, hallitsematta tai määrittämättä leikin kulkua. (Vehkalahti & Urho 2013, 8, 9.)

Aikuisen hyväksyntä on lapsen leikille tärkeää. Leikki on lapsen keino käsitellä omia kokemuksiaan, ympäröivää maailmaa sekä vaikeitakin aiheita. Esimerkiksi hyvyys ja pahuus ovat olennaisia leikin osia. On olemassa sotaleikkejä, tuhoamisleikkejä ja leikkejä, joissa joku kuolee. Tällaisten leikkien avulla lapsi oppii tunnistamaan negatiiviset tunteensa turvallisesti. Tällaiset leikit antavat lapselle keinoja käsitellä pahaa oloaan tai aggressiivisiä tunteita. (Vehkalahti & Urho 2013, 23, 115, 116.)

Aikuinen voi auttaa lasta muodostamaan ystävyysuhteita ja katsoa, ketkä lapset leikkivät hyvin yhdessä. Hänen tulee selvittää, onko lapsella riittävät taidot tulla muiden joukkoon näin halutessaan. (Keltikangas-Järvinen 2010, 45-47.) Leikkiesä lapsi oppii sosiaalisia taitoja, kuten neuvottelutaitoa ja sopimusten tekoa. Lapsille on tärkeää antaa aikaa yhteisen neuvottelukielen löytämiselle leikkitalanteissa. Tavoitteena on, että leikkiryhmän lapset oppisivat neuvottelemaan keskenään itsenäisesti. Joskus aikuista kuitenkin tarvitaan antamaan mallia ja tukea näiden taitojen kehittämisessä, ja aikuisen on silloin osattava arvioida omaa rooliaan näissä tilanteissa. (Vehkalahti & Urho 2013, 90.)

Aikuinen voi leikkiin osallistumisellaan rohkaista arkoja ja vetäytyviä lapsia. Aikuisen ohjaus voi innostaa, kannustaa ja motivoida lasta leikkiin. Hänen tehtävänä on myös mahdollistaa leikkiminen erilaisin tila- ja päiväjärjestelyin. Aikuisen aktiivisuus leikeissä näkyy myönteisenä asenteena eri leikkejä kohtaan sekä haluna kuunnella lasten omia aloitteita. (Mikkola & Nivalainen 2009, 54, 55.)

5.3 Suhtautuminen leikkiin

Aikuisen suhtautumisella voi olla iso merkitys lapsen leikkiin. Aikuinen voi eleillä ja suhtautumisellaan joko innostaa lasta leikkimään, tai päinvastoin sammuttaa leikin kokonaan. On tärkeää, että aikuisella on oikeanlaista tilannetajua sekä arvostusta ja kunnioitusta lapsen leikkiä kohtaan. Lapsen voi kohdata aidoinnista hänen omassa leikkimaailmastaan johon aikuinenkin voi osallistua, kunhan osaa arvostaa lapselle ominaista tapaa toimia ja ajatella. (Hintikka ym. 2004, 11, 12, 23.)

Joskus leikkiä tarkkaileva aikuinen ei välttämättä ymmärrä leikin perimmäistä tarkoitusta tai ydinajatusta. Leikin maailma on kuitenkin leikkijälle itselleen selvä ja henkilökohtainen. Aikuisen välttämättä tarvitsekaan määritellä tai ymmärtää lapsen leikin perimmäistä tarkoitusta, vaan omaehtoisen leikin ydin on lasten sisäinen kokemus leikistä. Leikki vastaa aina leikkijän omiin tarpeisiin, hänen maailmassaan ja omilla ehdoillaan. (Vehkalahti & Urho 2013, 17.)

Hintikan (2004, 28, 81) mukaan lapsi ei voi leikkiä liikaa, vaan hänelle voi päinvastoin jäädä leikkimiseen liian vähän aikaa. Aikuisen tehtävänä on luoda myönteinen ilmapiiri ja sallia lasten leikkiminen. Aikuisen ei välttämättä tarvitse olla aktiivisesti mukana leikissä, mutta hän voi ilmaista pienillä eleillä hyväksyvänsä leikin. Hintikan mukaan aikuisen sanallinen kannustaminen ja positiivisen palautteen antaminen ovat lapselle tärkeitä.

5.4 Toiminnan lapsilähtöisyys

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan lapsen tarpeiden ensisijaisuutta. Lapsilähtöisen toiminnan tavoitteena on mahdollistaa lapsen omakohtaisten merkitysten luomisen sekä antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Var-

haiskasvatuksen professori Eeva Hujalan mukaan lapsilähtöisyyden perustana on lapsen yksilöllisyyden kunnioittaminen ja lapsen tarpeiden tunnistaminen. (Kalliala 2012, 47, 48, 50.)

Janet Moyles (2015, 15) korostaa jokaisen lapsen huomioimista yksilönä. Hänen mielestään lasten tasa-arvoinen kohtelu ei tarkoita sitä, että jokaista lasta kirjaimellisesti kohdellaan samalla tavalla. Tasa-arvoisuus mahdollistetaan siten, että otetaan huomioon jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet ja luontaiset kyvyt, jotta jokainen lapsi voi toimia omalla luontevalla tavallaan.

Lapsilähtöistä toimintaa voidaan toteuttaa päivähoitossa monella eri tavalla, ja saattaa olla vaikeaa määritellä, mitä lapsilähtöinen toiminta tarkoittaa käytännössä. Lapsilähtöisyyttä voidaan toteuttaa myös vääristyneesti. Pahimmillaan lapsilähtöisyyden näennäisellä toteuttamisella saatetaan oikeuttaa aikuisen passiivisuus ja vetäytyminen. Aikuiset saattavat vetäytyä etäälle ja katsoa tehtävänsä rajoittuvan vain lasten silmällä pitämiseen. Tällöin lapset eivät suoranaisesti vaadi heiltä mitään tai lähestyvät vain tarvittaessa apua. Tällainen lapsilähtöisyyden tulkinta merkitsee käytännössä sitä, ettei aikuisen tarvitse panostaa lapsen toimintaan, koska lapsi hoitaa toiminnan itse. (Kalliala 2012, 52, 53.)

5.5 Leikkiympäristö

Fyysiseen toimintaympäristöön kuuluvat rakennetut tilat ja lähiympäristö. Fyysisen varhaiskasvatusympäristön on oltava toiminnallinen ja viihtyisä, jotta se kannustaa lasta leikkimään, tutkimaan, liikkumaan ja ilmaisemaan itseään. Ympäristön on oltava myös ennen kaikkea turvallinen ja suotuisa lapsen terveydelle ja hyvinvoinnille. (Stakes 2005, 17, 18.)

Tilojen joustavuus ja leikkimateriaalien monipuolisuus ruokkivat lapsen mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliaisuutta, sekä kannustavat lasta toimimaan. Lapset voivat olla mukana tilojen ja välineiden suunnittelussa. (Stakes 2005, 17, 18.) Hyvänä leikkiympäristönä toimivat helposti muokattavat tilat, joita voidaan tarpeen mukaan jakaa osiin, esimerkiksi sermeillä, penkeillä tai verhoilla. Leikkimateriaa-

lien on myös hyvä olla helposti muokattavia ja monikäyttöisiä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 55.)

6 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, miten lastentarhanopettaja toiminnallaan mahdollistaa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisen päivähoidossa. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisissa tilanteissa ja miten lastentarhanopettajat osallistuvat omaehtoiseen leikkiin. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös päivähoidon leikkiympäristöä, kuten tiloja ja materiaaleja. Tutkimuksessa tarkasteltiin haastateltavien omaa työarkea ja heidän kokemuksiaan omassa työssään.

Seuraavat kysymykset muodostuivat tutkimuksen pää- ja alatutkimusongelmiksi:

Pääitutkimusongelma:

- Miten lastentarhanopettaja toiminnallaan mahdollistaa lapsen omaehtoisen leikin toteutumisen päivähoidossa?

Alatutkimusongelmat:

- Millaiset tilat ja materiaalit sopivat leikkiin?
- Miten lastentarhanopettaja tukee lasta leikki-tilanteissa?
- Mitä haasteita omaehtoisen leikin mahdollistamiseen liittyy?

6.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat erään vaasalaisen päiväkodin neljä lastentarhanopettajaa. Tavoitteena oli perehtyä heidän käytännön kokemuksiinsa tutkimus-aiheeseen liittyen. He toimivat kohderyhmänä siksi, että olivat tiiviisti ammatillisessa ympäristössään kytköksissä tutkimusaiheeseen eli lapsen omaehtoiseen leikkiin.

Haastattelut toteutettiin ja esitettiin tutkimuksessa anonymisti, mikä tarkoittaa sitä, ettei kohdepäiväkotia tai haastateltavia missään vaiheessa mainittu nimellä. Anonyymiyys haastattelutilanteissa saattoi auttaa haastateltavia tuomaan kokemuksiaan ja näkökulmiaan vapaammin esiin, sillä heitä tai kohdepäiväkotia ei voida tekstistä tunnistaa.

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmän valinta on tärkeä osa tutkimusprosessia. Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän lähtökohtana on tutkia kohdetta kokonaisvaltaisesti ja keskittyä laadullisiin piirteisiin. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on se, että tiedon keruun kohteena suositaan ihmistä ja pyritään siihen, että tutkittavien näkökulmat tulevat esiin. Kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161, 164.)

Kvalitatiivista tutkimusta pidetään yleisesti kvantitatiivisen tutkimuksen vastakohtana, sosiaalitutkimuksen metodina, jossa on kvantitatiivisesta metodista jossain määrin poikkeavat metodisäännöt. Kaikessa ihmistieteellisessä tutkimuksessa pyritään kuitenkin nojaamaan ensisijaisesti havainnointiaineistoon johtopäätösten todistelussa. (Alasuutari 1995, 31, 32.) Samassa tutkimuksessa voi esiintyä sekä laadullisia, että määrällisiä piirteitä. Esimerkiksi tutkimusjoukon lukumäärän esittäminen ja lukumäärään viittaaminen aineistossa ovat kvantitatiivista informaatiota. (Hirsjärvi ym. 2008, 156.)

Tämä tutkimus toteutettiin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän avulla. Tutkimuksessa tavoitteena oli tuoda haastattelemalla kohdejoukon omat näkökulmat ja kokemukset laajasti esiin ja saada aineistoa heidän omasta ammatillisesta ympäristöstään.

6.3 Aineiston keruu haastattelemalla

Tutkimuksen aineisto kerättiin puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Tämä tarkoittaa sitä, että kysymysten muotoilu ja järjestys oli jokaiselle haastateltavalle sama, mutta he saivat vastata kysymyksiin omin sanoin ilman valmiita vastausvaihtoehtoja. (Aaltola, Eskola, Heikkinen, Ilmonen, Kiviniemi, Laine, Metsämuuronen, Moilanen, Rajala, Rantala, Räihä, Suoranta & Valli 2007, 27.)

Puolistrukturoitu teemahaastattelu mahdollisti sen, että haastateltavien omakohtaiset kokemukset ja mielipiteet tulivat paremmin esiin kuin valmiita vastausvaihtoehtoja käyttäen. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina ja ne nauhoitettiin nauhurilla. Haastattelulomake ja saatekirje annettiin haastateltaville etukäteen,

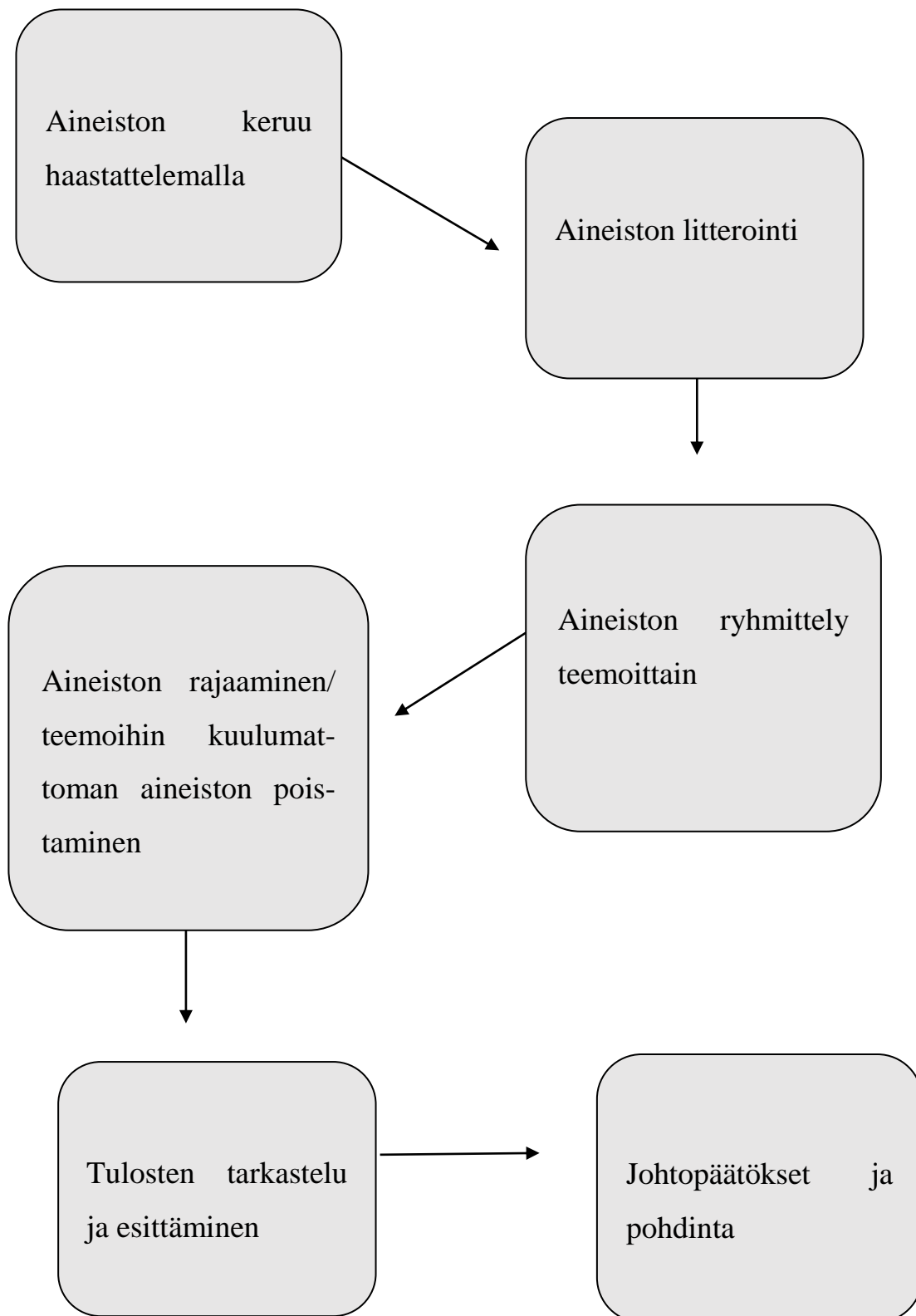
jotta he saivat tutustua aihepiiriin ja kysymyksiin ennen haastattelua. Haastattelut toteutettiin anonymisti, mikä tarkoittaa sitä, ettei kohdepäiväkotiä tai haastateltavia mainittu tutkimuksessa nimeltä. Saatekirje on liitetty tutkimukseen liitteenä numero 1 ja haastattelulomake liitteenä numero 2.

6.4 Aineiston käsittely

Kerätty aineisto, eli tässä tapauksessa neljän teemahaastattelun nauhoitettu aineisto, litteroitiin eli kirjoitettiin puheesta tekstimuotoon. Litteroinnin jälkeen nauhoitukset poistettiin. Tämän jälkeen aineisto järjestettiin teemoittain, mikä tapahtui poimimalla jokaisesta vastauksesta teemaan liittyvät kohdat ja pistämällä ne järjestykseen. (Aaltola ym. 2007, 169-170, 222.)

Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin tematisointia eli teemoittelua, jolloin aineisto ryhmiteltiin tutkimuksen teemojen alle ja nostettiin teemoihin liittyvät, tärkeät kohdat esille. Aineistosta oli myös karsittava aiheeseen kuulumatonta materiaalia. (Aaltola ym. 2007, 172-174, 177.)

Kuviolla 1 on pyritty havainnollistamaan aineiston käsittelyn prosessia.



Kuvio 1. Aineiston käsittelyn prosessi

6.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimusta arvioidaan kokonaisuutena, joten sen tulee olla sisällöllisesti johdonmukainen. Tutkijan on annettava lukijoille tarpeeksi tietoa siitä, miten tutkimus on tehty, jotta he voivat arvioida tutkimuksen tuloksia. Tutkijan on osattava selittää mitä tutkitaan ja miksi. (Tuomi 2009, 140.) Tässä tutkimuksessa on teoriaosuuden avulla pyritty selittämään tutkimuskohdetta ilmiönä selkeästi ja laajasti, tutustuen myös aiempiin tutkimuksiin aiheeseen liittyen. Johtopäätökset -luvussa tutkimustuloksia on verrattu teoriaosuuteen ja näin ollen pyritty todentamaan tutkimustulosten luotettavuutta aiemman teorian tiedon näkökulmasta.

Tutkimuksen reliabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta eli sitä, että tutkimusaineistossa ei ole sattumanvaraisuuksia. Validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata tutkimuskohdetta tutkijan tarkoituksen mukaan. Tässä tutkimuksessa se tarkoitti sitä, että haastateltavat ymmärsivät haastattelukysymykset tutkijan ennalta tarkoittamalla tavalla, ja saadut vastaukset näin ollen tukivat tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 2008, 226, 227.)

Tutkimuksen teossa on tärkeää noudattaa eettisiä menettelytapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi rehellisyys, yleinen huolellisuus sekä tarkkuus tulosten tallentamisessa, esittämisessä ja arvioinnissa. Tutkimuksessa käytettävää lähdekirjallisuutta on kunnioitettava ja se on todennettava tutkimukseen asianmukaisin lähdemerkinnöin. Tutkijan on suhtauduttava tutkimustuloksiin kriittisesti ja esitettävä tulokset todenmukaisesti sekä selkeästi. (Hirsjärvi ym. 2008, 23, 24, 26.) Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistoa on käsitelty huolellisesti ja se on esitetty tutkimuksessa todenmukaisesti ja muuttamatta. Teoriaosuuksissa on käytetty asianmukaisia lähdemerkintöjä.

Tutkimuksen toteuttamisessa on muistettava osallistujien ihmisarvon kunnioittaminen. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavilta henkilöiltä pyydetään siihen suostumus. (Hirsjärvi ym. 2008, 25.) Tutkimukseen osallistuneet henkilöt osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti. Heidän identiteettiään ja yksityisyyttään kunnioitettiin esittämällä tutkimustulokset anonymisti. He saivat perehtyä tutkimusaiheeseen ja -prosessiin etukäteen, sillä tutkimuskysy-

mykset sekä siihen liittyvä saatekirje annettiin heille etukäteen ennen sovittuja yksilöhaastatteluja.

Luotettavuutta pohtiessa on tarkasteltava aineiston keruun prosessia, kuten sen menetelmiä, tekniikkaa, erityispiirteitä sekä mahdollisia ongelmia aineiston keruuseen liittyen. Myös haastateltavien valintaan liittyvät yksityiskohdat ovat tärkeitä: millä perusteella heidät valitaan ja montako henkilöä tutkimukseen osallistuu. (Tuomi 2009, 140.) Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lastentarhanopettajien roolia omaehtoisen leikin mahdollistamisessa. Tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat olivat ammattinsa kautta kytköksissä tutkimusaiheeseen, joten he sopivat hyvin haastateltaviksi ja olivat näin ollen luonnollinen kohderyhmä. Tutkimukseen osallistui neljä henkilöä, yksilöhaastatteluiden muodossa. Yksilöhaastattelu oli menetelmänä tutkimukseen sopiva, sillä tällä tavoin haastateltavien henkilökohtaiset kokemukset ja mielipiteet tulivat hyvin esille. Haastateltavien lukumäärä osoittautui hyväksi, sillä haastatteluaineistosta ei muodostunut liian runsasta ja tutkijalle vaikeasti käsiteltävää.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastattelun muodossa, valmista haastattelurunkoa käyttäen. Haastateltavat saivat tutustua kysymyksiin etukäteen ennen haastattelutilannetta. Kysymykset oli ryhmitelty haastattelurunkoon viiden pääteeman alle. Vastauksista huomasi, että haastateltavat olivat miettineet kysymyksiä etukäteen ja valmistautuneet kirjaamalla omaan haastattelulomake-kappaleeseensa vastauksia ja apusanoja. Tutkimusaineisto sisälsi kattavia vastauksia ja esimerkkejä eri teemoihin liittyen.

Tässä luvussa tutkimustulokset esitetään haastattelun teemojen mukaan, kysymys kerrallaan. Luvussa esiintyy myös suoria lainauksia haastatteluista havainnollistamaan haastateltavien konkreettisia tarkoituksia.

7.1 Haastateltavien taustaa

Haastatteluun osallistuivat yhden päiväkodin neljä lastentarhanopettajaa. Kaikki lastentarhanopettajat olivat eri lapsiryhmistä. Taulukossa 1 on listattuna perustietoja haastateltavien päiväkotiryhmistä.

Haastateltava	Lapsiryhmä
1. Haastattelu	3-5-vuotiaat
2. Haastattelu	1-3-vuotiaat
3. Haastattelu	5-6-vuotiaat (esiopetus)
4. Haastattelu	3-6-vuotiaat, integroitu pienryhmä

Taulukko 1. Taustatietoa haastateltavien lapsiryhmistä

7.2 Teema 1: Leikkiympäristö

Tässä teemassa tarkastellaan päivähoiton leikkiympäristöä, eli tiloja ja materiaaleja. Tarkoituksena oli kartoittaa, millä tavalla päivähoiton tilat toimivat leikkitalanteissa ja millaisten materiaalien katsotaan soveltuvan hyvin leikkeihin.

Miten päivähoiton tilat on suunniteltu sopiviksi omaehtoiseen leikkiin?

Kaikki haastateltavat olivat suhteellisen tyytyväisiä päivähoiton tiloihin ja niiden soveltuvuuteen lasten leikkeihin. Yhdessä haastattelussa nousi esiin arvostus päiväkodin tiloja kohtaan, sillä rakennukset on alun perin suunniteltu päiväkotikäyttöön.

Päiväkodin rakennukset sisältävät haastateltavien mukaan paljon pieniä tiloja ja huoneita, joihin pienryhmiä on helppo jakaa leikkimään. Isoja huoneita voi myös jakaa osiin esimerkiksi sermien avulla. Vastauksissa mainittiin, että lapset tykkäävät leikkiä rauhassa pienemmissä tiloissa. Haastatteluissa mainittiin myös muiden tilojen käyttö. Yhdessä ryhmässä oli käytössä esimerkiksi oma keittiö sekä toisen ryhmän pääkäytössä oleva kuravaatehuone vesileikkihuoneena.

1-3-vuotiaiden ryhmässä työskentelevä lastentarhanopettaja kommentoi muiden päivähoiton tilojen käyttöä ja siirtymisen vaikeutta omassa ryhmässään, sillä pienten lasten kanssa vaipanvaihtotilat on oltava lähellä, ja se rajoittaa joidenkin tilojen käyttöä.

Haastatteluissa korostui yhteistyö muiden tiimien kanssa tilojen yhteiskäytössä. Kaksi haastateltavaa korosti yhteistyötä ulkoilun porrastamisessa:

”Meillä on onneksi tiimiyhteistyötä toisen pirtin kanssa, me ollaan porrastettu ulkoilu ja silloin meillä on enemmän tiloja, koska meillä ollaan saatu pienryhmätoiminta sitte toimimaan.”

Ovatko tilat muunneltavissa leikin teemasta riippuen? Miten?

Vastaajien mielestä tilat ovat hyvin muunneltavissa erilaisiin leikkeihin. Päiväkodin monet pienet tilat koettiin hyväksi erilaisiin leikkeihin. Yksi lastentarhanopettaja korosti myös lasten roolia leikkitilojen muokkaamisessa seuraavasti:

”Se on mun mielestä niinku, että miten se leikki pystytään muunteleen, niin se on se että ne lapset keksii paremmin kuin me keksitään. Että miten niitä tiloja voi käyttää.”

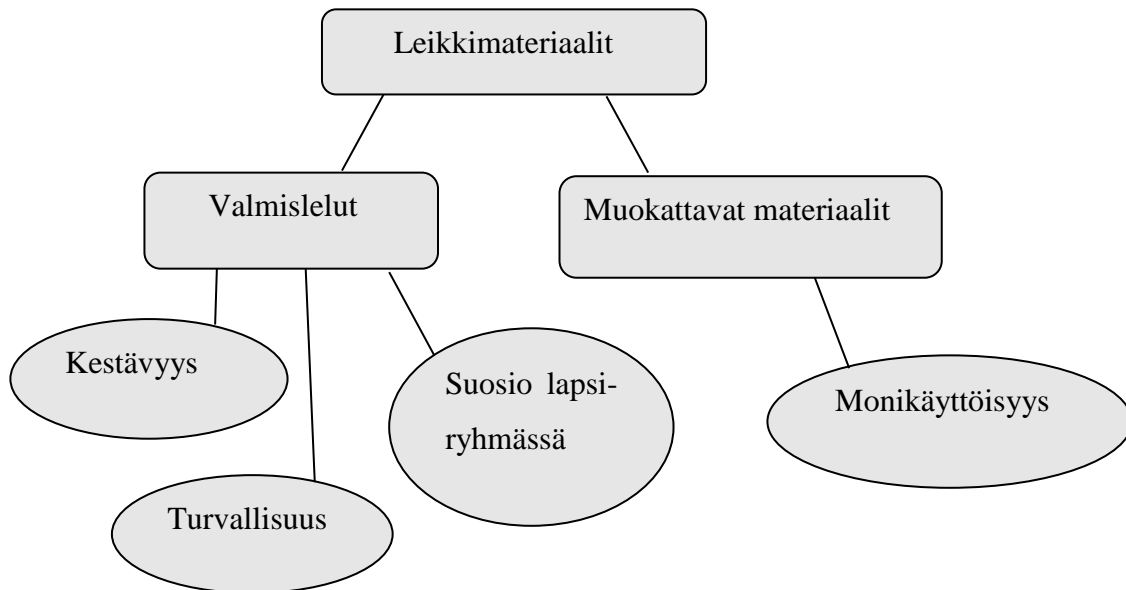
Kysymykseen siitä, miten tiloja voidaan muokata leikin teemasta riippuen, vastattiin muun muassa seuraavasti:

”Kyllä minusta sillä tavalla että siinä on niinku sitten jo aikuisen mielikuvitus sekä sitten lasten mielikuvitus rajana että miten..”

”Jos niinku aattelis että vaikka haluais leikkiä majaleikkiä niin sekin onnistuu, että pöydistä voi tehdä, laittaa peiton siihen päälle ja lapset tykkää majaleikeistä esimerkiksi, että sillälaila muunneltavissa joo.”

Millaiset materiaalit sopivat mielestäsi hyvin leikkeihin?

Tässä kysymyksessä vastaukset poikkesivat paljon toisistaan. Selvästi eri ryhmissä käytetään erilaisia materiaaleja ja leikitään erilaisia leikkejä. Osassa ryhmistä käytettiin pääasiassa valmisleluja, toisissa suosittiin monikäyttöisten materiaalien hyödyntämistä monenlaisiin leikkeihin. Tuloksia havainnollistetaan kuviossa 2.



Kuvio 2. Leikkimateriaalien valinta

1-3-vuotiaiden ryhmässä työskentelevä lastentarhanopettaja painotti lelujen kestävyyttä sekä lelujen sopivuutta pienten lasten leikkiin koon ja materiaalin perusteella. Hänen mukaansa pienten ryhmässä suositaan valmiita leluja. Lelut ovat myös kooltaan isompia, jotta lapset eivät laittaisi niitä suuhunsa ja pystyvät niitä hyvin käsittelemään. Pienten lasten ryhmässä suosittuja leluja ovat muun muassa legot, puupalikat, nuppipalapelit, magneetit ja puujunarat.

3-5-vuotiaiden ryhmässä työskentelevän lastentarhanopettajan mukaan heidän ryhmässään käytetään valmiita leluja, kuten autoja, nukkeja tai barbeja, mutta hän korosti etenkin monikäyttöisten ja muokattavien materiaalien tärkeyttä:

”Mut mun mielestä kaikista tärkeintä on, että on sitä muokattavaa materiaalia, elikkä tyynyjä, huiveja, pahvilaatikoita, lieriöitä, niitä putkia ja sitte puupalikoita. Et se muokattava materiaali musta on tärkeempää ku ne itte lelu-lelut.”

Hänen mukaansa monikäyttöiset materiaalit, kuten huivit ja palikat, antavat lapsille mahdollisuuden käyttää luovuuttaan ja osallistavat lasta oman leikin muokkamiseen paremmin.

3-6-vuotiaiden integroidussa lapsiryhmässä leikitään paljon yhteisiä teemaleikkejä, kuten lääkäri- ja poliisileikkejä, joihin kerätään paljon välineitä ja rekvisiittaa rikastuttamaan leikkiä. Lapset saavat omaehtoiseen leikkeihin ideoita ryhmän yhteisistä teemoista tai esimerkiksi aikuisten näytelmistä. Hän kertoo ryhmässä valtaosan olevan poikia, joten leikitkin ovat usein ”poikien leikkejä”, mutta tytöt osallistuvat niihin mielellään. Niin sanotut ”tyttöjen lelut” eivät ole olleet tyttöjen keskuudessa kovassa käytössä, joten esimerkiksi kotileikit ja barbiet on laitettu siitä syystä sivuun.

5-6-vuotiaiden esiopetusryhmässä työskentelevä lastentarhanopettaja korosti lasten omaa mielikuvitusta leikeissä, sekä valmiiden lelujen monikäyttöisyyttä. Hänen mielestään leikkiin sopii materiaaliksi mikä vain, sillä lapset käyttävät omaa mielikuvitustaan materiaalien sovittelussa leikkeihin. Hän kertoo omassa ryhmässään olevan enimmäkseen valmiita leluja käytössä, kuten legoja, pieniä eläimiä, rakentelupalikoita ja magneettileluja. Lapset kuitenkin käyttävät eri materiaaleja omissa leikeissään luovasti.

Kaksi vastaajaa korostivat, että lelujen määrä ei ole pääasia, vaan päinvastoin voi joskus olla haittaava tekijä leikeissä:

”Me ollaan pyritty että me ei hirveän paljon pidetä esillä, koska nyt ku tää ryhmä on näin vilkas, niin tuntuu että jostakin täytyy vähän poistaa sit semmosta informaatiota ja muuta tällästä, että niinkö, ettei oo liikaa.”

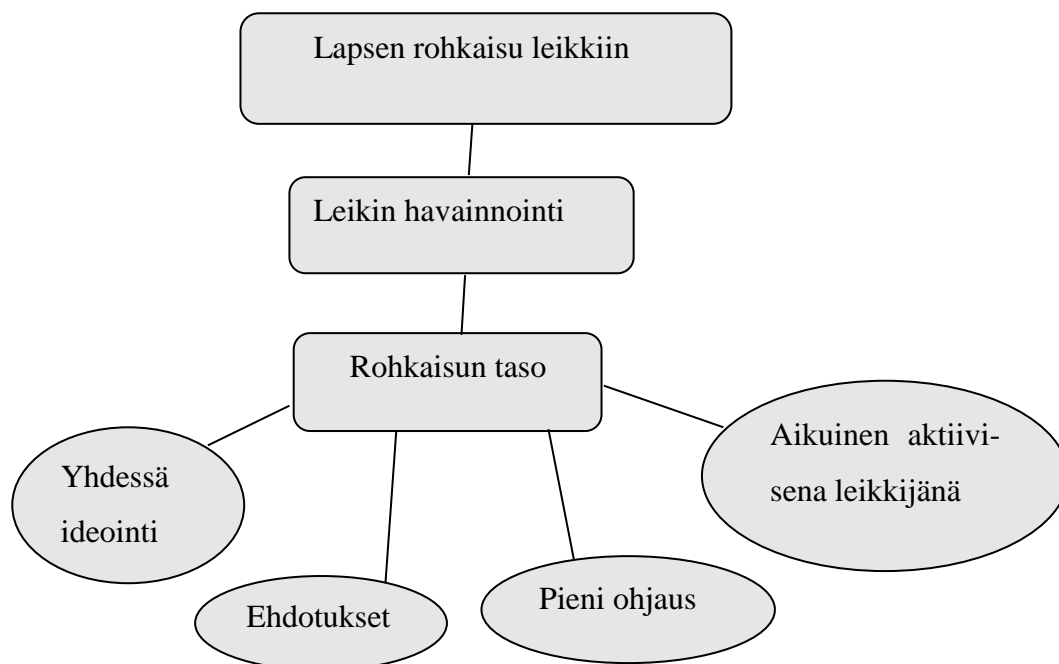
Jatkokysymykseen ”Millä perusteella te valitsette ne lelut mitkä jää sinne esille?” annettiin vastauksia lasten kestopuosikeista, kuten nukeista, legoista ja autoista. Myös rakennusmateriaaleja, kuten palikoita tai magneetteja, suositaan, koska niillä leikkiminen on pitkäjänteisempää. Kolme haastateltavaa mainitsi ryhmien tekevän yhteistyötä vaihtamalla ajoittain leluja keskenään. Näin saadaan välillä ”uus- sia” leluja toisesta ryhmästä käyttöön. Yhdessä ryhmässä leluja myös poistetaan hetkittäin käytöstä, jos huomataan että niitä heitellään tai leikitään liian riehakkaasti. Haastateltava mainitsi, että tällaisissa tilanteissa lelut lähtevät ”lomalle”, jolloin sovitaan lasten kanssa, että lelut ovat hetken kaapissa ja poissa käytöstä.

7.3 Teema 2: Leikin ohjaaminen

Tämän teeman alle on koottu kysymyksiä leikin ohjaamiseen liittyen. Tavoitteena oli selvittää, miten lastentarhanopettajat ohjaavat lasten leikkiä erilaisissa rooleissa ja tilanteissa.

Tarvitsevatko lapset rohkaisua leikin aloittamiseen? Jos tarvitsevat, miten silloin toimit?

Kaikki lastentarhanopettajat olivat yhtä mieltä siitä, että lapset tarvitsevat ajoittain rohkaisua leikin aloittamiseen. Heidän mukaansa tällaiset tilanteet tarvitsevat aikuisen eritasoista osallistumista, ja leikin havainnoinnin kautta he pystyvät määrittelemään, millaista rohkaisua lapsi tarvitsee. Alla oleva kuvio esittää eritasoisia leikkiin rohkaisun keinoja.



Kuvio 3. Lapsen rohkaisu leikkiin

Aikuinen voi esimerkiksi ideoida lapsen kanssa yhdessä tai olla aktiivisesti mukana leikin alussa varmistaakseen, että leikki hyvin liikkeelle:

”Semmosia alkusysäyksiä aikuiselta tarvitaan lähes päivittäin, sillä tavalla, että myös aikuinen pikkusen niinkun ohjaa sitä leikkiä, sillä tavalla hetkellisesti. Mutta se on vähän niinku riippuen tilanteesta, kyllä niitä rohkasuja tarvitaan, mutta ei joka päivä.”

Haastateltavilla tuli mieleen tiettyjä lapsia lapsiryhmistä, joille leikin itsenäinen aloittaminen on erityisen hankalaa ja jotka tarvitsevat enemmän tukea leikin aloittamiseen kuin toiset. Vastakohtaisesti haastateltavilla tuli mieleen myös erittäin aktiivisia lapsia, jotka tarvitsevat leikin aloittamiseen hyvin harvoin aikuisen apua. Yksi lastentarhanopettaja mainitsi sen mahdollisesti liittyvän lasten luonteisiin, että jotkut lapset ovat oma-aloitteisempia leikeissä kuin toiset. 1-3-vuotiaiden ryhmässä toimiva lastentarhanopettaja kertoi, etteivät pienemmät lapset osaa aina ottaa leikkiä omaehtoisesti esiin tai tiedä, mitä haluaisivat tehdä. Hänen mukaansa tiettyjä lapsia täytyy ohjata paljonkin, ja silloin aikuisella on tärkeä rooli ehdottamisessa ja leikkiin rohkaisussa.

Kaikki lastentarhanopettajat korostivat lapsen havainnoimisen tärkeyttä leikkiin rohkaisemisessa. Heidän mielestään leikin havainnointi on tärkeää, jotta aikuinen tunnistaisi, milloin lapsi kaipaa rohkaisua ja aikuisen tukea. Osa vastaajista painotti myös omaa kokemustaan alalla ja sitä, miten oma havainnointi on ammatillisen kokemuksen kautta kehittynyt.

Leikkiessäsi aktiivisessa roolissa lasten kanssa, miten tuet lasten omaa ideointia ja leikin luonnollista kulkua?

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että vaikka aikuiset osallistuisivat leikkeihin, lapset toimivat pääroolissa:

”Jos minä oon niinkun aidosti läsnä siinä lasten kanssa, minusta se aitous ja semmonen kuunteleminen ja sellanen vastavuoroisuus on hirveen tärkeä aikuisen kanssa, mutta siltikään jos lapsilla on se leikki, niin mun

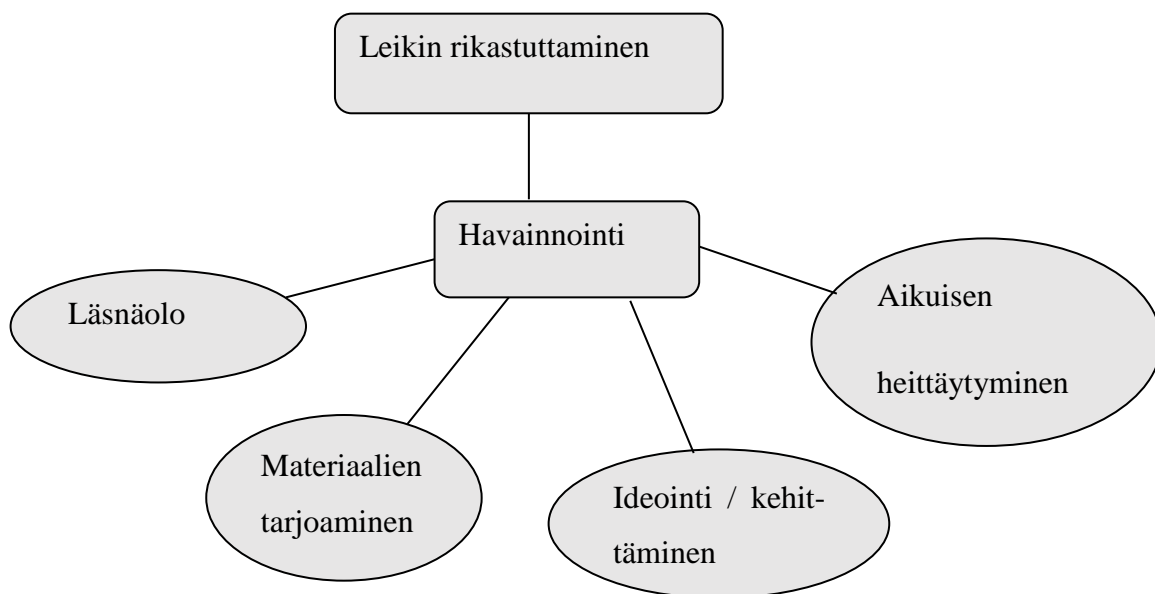
tehtävä ei oo mennä sillä tavalla päättämään siihen, että mä en oo päättävässä roolissa.”

Vastaajat painottivat, että omaehtoisen leikin idea ja leikin toteutustavat tulevat lapsilta. Aikuinen voi osallistua sopivassa roolissa yhtenä leikkijänä. Yksi haastateltava mainitsi, ettei leikkimateriaalinkaan tarvitse olla konkreettista, vaan lapset voivat keksiä niille oman merkityksensä:

”Sitte lasten kanssa niin ne joskus niinku.. Kerran ei löytyny puhelinta niin se oliko kala se puhelin, että niinku.. Kyllä ne keksii sitte jostaki. Ja se oli oikeesti sit siinä leikissä puhelin.”

Millä tavoin voit rikastuttaa lasten valmista leikkiä?

Vastauksissa painotettiin lapsen leikin havainnoinnin tärkeyttä. Vastaajat olivat sitä mieltä, että havainnoinnin avulla oppii tuntemaan lapsen ja sen, mikä lasta kiinnostaa. Näin aikuisen on helppo tarjota jotain ”ekstraa” rikastuttamaan lapsen valmista leikkiä. Kuviossa 4 on havainnollistettu lastentarhanopettajien keinoja rikastuttaa lasten leikkiä.



Kuvio 4. Leikin rikastuttaminen

Haastateltavat puhuivat myös läsnäolon tärkeydestä ja siitä, että aikuinen on saatavilla:

”Se läsnäolo. Sä voit rikastuttaa sillä että sä oot siinä ja ne voi antaa sulle roolin tai sit sä vaan oot siinä passiivisesti. Joskus se riittää että sä vaan istut siinä lattialla ja touhastelet, ja ne tulee kysymään jotaki.”

Vastauksissa nousi tärkeäksi asiaksi myös mahdollisuuksien luominen lasten leikille, esimerkiksi materiaaleja tarjoamalla sekä ideoimalla lasten kanssa leikkiä eteenpäin. Yhden lastentarhanopettajan ryhmässä oli keksitty intiaaniteema, jonka pohjalta koko ryhmä etsi yhdessä tietoa intiaanien elämästä ja teki muun muassa unisieppareita, kajakkeja ja majoja:

”Ensin tutkittiin niinku sitä netistäkin sitä inkkarielämää ja meillä oli oikeen inkkarikirja ja.. Niitten elämää ja mitä niillä piti olla ja keksi justiin ne pyssyt että niillä pitää olla jousipyssyt ja että niinku.. Lapsilta sitä poimitaan sitte ja kysellään ja yhdessä niinku mietitään ja poimitaan että mitä vois.”

Yksi lastentarhanopettaja painotti aikuisen heittäytymisen tärkeyttä leikin rikastuttamisessa. Hänen mielestään aikuisen täytyy kuitenkin itse osata aistia, onko hän tervetullut leikkiin.

Miten ohjaat leikkiä mahdollisissa konfliktitilanteissa?

Haastateltavat painottivat leikin seuraamisen tärkeyttä konfliktitilanteiden ratkaisemisessa. Aikuisen on myös huomioitava, minkä tasoisesta konfliktista on kyse. Erilaisissa riitatilanteissa tarvitaan eritasoista puuttumista, sillä joissakin tilanteissa pieni sanallinen huomautus riittää, kun taas välillä leikki on lopetettava kokonaan. Haastatteluissa keskusteltiin myös siitä, miten lapset voivat joskus keskenäänkin selvittää riitatilanteita:

”Me on saattanu viedä lapset että olkaa kiltti, tulkaa tänne ja jutelkaa, ja sitte on käyny kysymässä että ootteko päässy sopuun, ootteko selvittäny asian.”

Haastatteluissa korostettiin myös aikuisen tilannetajua ja ennakointikykyä. Havainnoimalla lasten toimintaa ja seuraamalla heidän leikkiään aikuiset voivat monesti ennakoida konfliktitilanteita ja puuttua niihin ennen kuin tilanteet puhkeavat riidoiksi. Yhden haastateltavan mukaan hänen ryhmässään esiintyy myös tilanteita, joissa joku lapsi saattaa toimia luontaisesti eri tavalla, tönä vahingossa ja haakea seuraa muiden lasten mielestä ”väärällä” tavalla, jolloin konfliktitilanne voi syntyä pelkästään väärinkäsityksen kautta. Tässäkin aikuisella on tärkeä rooli tilanteen selvittämisessä.

7.4 Teema 3: Lapsiryhmät

Tässä teemassa paneuduttiin tarkemmin lapsiryhmiin. Tämän teeman avulla tarkasteltiin pienryhmiä leikin näkökulmasta sekä lastentarhanopettajien toimintatapoja tukemaan lasta tilanteissa, joissa leikkiin mukaan pääseminen on lapselle haasteellista.

Onko lapsiryhmät jaettuna pienryhmiin? Jos ovat, miten se vaikuttaa leikki-tilanteisiin?

Vastauksissa selvisi, että lapsiryhmät on jaettu pienryhmiin. Lastentarhanopettajat kokivat myös pienryhmiin jakautumisen hyvänä asiana leikin laadun ja havainnoinnin kannalta. Jokaisella lastentarhanopettajalla on oma pienryhmänsä päiväkodin ohjatussa toiminnassa, mutta ryhmien koostumukset leikkitalanteissa saattavat ajoittain vaihdella.

Lastentarhanopettajat luettelivat pienryhmien eduiksi muun muassa rauhallisuuden, toiminnan keskittyneisyyden ja sen, että lastentarhanopettajat oppivat tuntemaan pienryhmänsä lapset hyvin. Yksi lastentarhanopettaja korosti, että pienryhmien avulla aikuinen pystyy huomioimaan paremmin myös ryhmän hiljaisimmat lapset:

”Kyllä ne on tosi ihanat noi pienryhmät, aivan huippu että.. Siinä sen lapsen kuitenkin niinku näkee ja sitä pystyy havainnoimaan ja sitä oppii tunteen paljon paremmin kuitenkin siellä. Ja kaikki lapset, semmoset hiljasetki, kuitenkin saa sen roolin paremmin.”

Yksi lastentarhanopettaja piti tärkeänä luottamuksen syntymistä pienryhmän jäsenten välillä, mutta painotti myös aikuisen pysyvyyden ja sitoutumisen tärkeyttä pienryhmätoiminnassa:

”Kun on se luottamus rakennettu, niin on paljon helpompaa olla sen ryhmän kans, ja kun on se pienryhmä, niin luottamuksen rakentaminen on helpompaa. Ja ne rupee luottaan siihen aikuiseen joka on siinä, kun ei vaan henkilökunta vaihdu.”

Onko lapsilla joskus vaikeuksia päästä mukaan toisten lasten leikkiin? Miten toimit näissä tilanteissa?

Vastaajien mukaan kaikissa lapsiryhmissä on välillä tilanteita, joissa jollain lapsella on vaikeuksia päästä mukaan toisten lasten leikkiin. Vastauksissa korostettiin leikin havainnoinnin tärkeyttä ja suoraa kontaktia apua tarvitsevaan lapseen:

”Pitää ite kun huomioi ja havainnoi ja kuuntelee, on yhtenä korvana, niin tietää vähän missä niinku mennään, mutta kyllä silloin mennään niinku kysymään.”

Kaksi vastaajista korostavat myös, että yksinleikkimistä tapahtuu ja se voi olla lapsen oma, tietoinen valinta. Aikuisen on osattava lukea tilanteita oikein. Vastauksissa nousi esiin myös lasten oikeus leikkiä halutessaan esimerkiksi pareittain. 1-3-vuotiaiden ryhmässä työskentelevä lastentarhanopettaja korostaa, että pienten ryhmässä osa lapsista viihtyy yksin ja keskittyy omaan leikkiin, sillä rinnakkais-

leikkiä vasta opetellaan. Ryhmän vanhemmat lapset kuitenkin leikkivät välillä pareittain tai ryhmässä.

Yhden haastateltavan mukaan hänen ryhmässään on iso porukka lapsia, jotka leikkivät usein yhdessä. Hänen mukaansa tämän ryhmän lapset ovat usein myös vastaanottavaisia ottamaan muita lapsia mukaan. Vastakohtaisesti hänen ryhmässään löytyy myös niitä lapsia, jotka leikkivät mielellään kahden, ja sitä pitää myös kunnioittaa. Yksi lastentarhanopettaja kertoi ryhmässään olevan ns. ”vaeltajia”, jotka siirtyvät leikistä toiseen kiinnittymättä mihinkään toimintaan pitkäaikaisesti. Tällaiset ”vaeltajat” saattavat häiritä muiden leikkiä, ja saattavat leimautua muiden lasten silmissä kiusaajiksi tai häiriköiksi. Hän kokee lapsen tarvitsevan tällaisissa tilanteissa aikuisen hellää ohjausta ja tukea. Esiitettyyn jatkokysymykseen ”minne nämä vaeltajat sitten yleensä päätyvät”, lastentarhanopettaja vastasi:

”Jos on nyt tällainen tilanne että ihan oikeesti se on yhtämittasta tää et he menee, niin ekana minun syliin. Sitten jutellaan, että onko joku mielessä mihinkä.. Et joskus tietenki jos hän haluais mennä johonki leikkiin niin sitte käydään yhdessä kysymässä, taikka kysytään että ootko kysyny saatko mennä.”

Lastentarhanopettajat kokivat muun muassa ehdotusten, roolitusten ja innostamisen olevan hyviä keinoja tukea lapsen pääsyä muiden lasten leikkeihin. Lastentarhanopettajalla on tärkeä rooli, sillä hänen on osattava havainnoida ja ennakoida leikkitalanteita oikealla tavalla.

7.5 Teema 4: Suhtautuminen leikkiin

Tässä teemassa tarkastellaan lastentarhanopettajan suhtautumista lapsen leikkiin. Tarkoituksena oli selvittää, kokevatko lastentarhanopettajat leikin tärkeäksi ja millä tavoin he osoittavat sen lapselle.

Miten osoitat kiinnostusta ja arvostusta lapsen leikkiä kohtaan? Koetko sen tärkeänä ja miksi?

Jokainen haastateltavista piti lapsen leikkiä tärkeänä. He kokivat myös tärkeänä kiinnostuksen ja arvostuksen osoittamisen lapselle sanoin ja elein:

”Osoitan kiinnostusta olemalla läsnä, enkä tee turhanpäiväisiä ollessani lasten kanssa. Se on kaikkein tärkeintä, isolla kirjoitettuna. Ja sitten se, että antamalla positiivista palautetta ja syliä.”

”Päiväkotiarki vie niin paljon aikaa että se kiinnostus on niinkun.. Se on kaiken a ja o.”

Yksi lastentarhanopettaja painotti lapsen kohtaamisen ja aidon välittämisen tärkeyttä. Hänen mukaansa lapsen päivittäinen kohtaaminen viestittää aikuisen aitoa kiinnostusta lapsen leikkiä kohtaan. Aikuisten sanallisia viestejä, kuten kehumista ja hellittelynimiä, sekä fyysisiä eleitä, kuten halausta ja peukunnostoa, pidettiin tärkeinä keinoina osoittaa arvostusta lapsen leikkiä kohtaan.

Kaikki haastateltavat korostivat positiivisen palautteen merkitystä päivähoidon arjessa. Heidän mielestään positiivinen palaute viestittää lapselle, että aikuinen on huomionnut leikin ja on aidosti kiinnostunut leikkitilanteesta. Positiivisen palautteen antaminen on myös tärkeää vastapainoa käskyille ja kielloille, ja kääntää huomion niihin asioihin, jotka ovat leikissä menneet hyvin:

”Se positiivinen palaute on justiin kaikkein tärkeintä. Aika paljonhan siis tällaisille pienille tulee kans kieltoja, koska he kokeilee niin paljon. Saako kiivetä tuolille, saako mennä pöydälle, saako mennä ovesta ulos ja aika paljon tulee kieltoja. Niin se on justiin tosi tärkeä ettei tuu sellasta kierrettä että tavallaan aina tekee väärin.”

7.6 Teema 5: Haasteet ja kehittäminen

Tämän teeman tarkoituksena oli selvittää, millaisia haasteita omaehtoiseen leikkiin liittyy lastentarhanopettajien mielestä. Tarkoituksena oli myös selvittää, mitä näille haasteille tai ongelmille voisi tehdä.

Millaisia haasteita koet liittyvän omaehtoiseen leikkiin? Mitä niille voisi tehdä?

Kehityskohteita huomioitiin sekä tämän kysymyksen alla, että muutenkin haastatteluiden edetessä. Yksi vastaajista toivoi lisää joustoa työyhteisön välillä ja korosti sitä, että päivähoitossa ei ole pakko toimia rutiininomaisesti ja suunniteltujen aikataulujen mukaan:

”Ehkä meillä vieläkin liian paljon mennään niinku aikataulujen mukaan. Mä haluaisin vieläkin enemmän sitä joustoa. Niin sillai, että joskus antaa vaan sille leikille niinku aikaa ettei teekään niitä rutinoituja juttuja. Se on meidän aikuisten ongelma, ei lasten. Aina voi joustaa, ei ole pakkoa.”

Yksi lastentarhanopettaja toi myös kehityskohteena esiin aikuisten ryhmittymisen, jota hän nimitti ”aikuismagneetiksi”. Hänen mukaansa aikuiset ”vetävät toisiaan puoleensa”, varsinkin ulkoilutilanteissa, jolloin kontakti ulkona leikkiviin lapsiin on vähäistä. Hänen mielestään pienryhmätoiminta on hyvä ratkaisu, sillä silloin aikuisen on ”todella keskityttävä siihen sun porukan kans olemiseen”. Ulkoilutilanteissa ratkaisuna voisi olla samanlainen lasten jaottelu eri aikuisille, jolloin leikkiä seurattaisiin nykyistä aktiivisemmin.

Yksi lastentarhanopettaja mainitsee huomaavansa lapsiryhmässä, että lapset haluaisivat monesti ”samoja leluja kuin muilla on”. Toiseksi haasteeksi hän mainitsee pelaamiskulttuurin, jolloin lapsi tahtoo koko ajan pelata. Pelaaminen vie herkästi sijaa monipuolisista ja omaehtoisista leikeistä. Haastateltavan mukaan lapset pelaavat selvästi paljon kotonaan, joten samaa halutaan jatkaa myös päiväkodissa. Asiasta keskustellaan välillä lasten ja vanhempien kanssa.

Pienryhmätoiminnan haasteeksi mainittiin se, että kaikki työntekijät eivät uskalla ottaa vastuuta pienryhmistään. Tähän on kuitenkin reagoitu sillä tavalla, että kyseisessä pienryhmässä on käytetty tukena lastenhoitajaa. Haastateltava kokee tämän kuitenkin eriarvoisuutena ja työyhteisöä kuormittavana tekijänä. Hänen mu-

kaansa jokaisen lastentarhanopettajan on kyettävä kantamaan vastuu omasta pienryhmästään.

Yksi lastentarhanopettaja mainitsee haasteena olevan lasten vanhempien suhtautuminen leikkiin. Hän kuvailee ongelmaa näin:

”Se semmonen yleinen asennekin niinku että mitä vanhemmat vaikka ajattelee. ”Ai te ootte vaan leikkiny tänään?””, esimerkiksi. Että mun mielestä sitä pitäis enemmän julkisestikki vaan olla niinku lehdissä juttua ja että se leikki on tärkeää, että ehkä vanhemmillekin pitäis enemmän jutella siitä, niin monet vanhemmat ehkä arvostais sitä että on semmosta vapaata leikkiä.”

Haastateltavat kokivat monikulttuurillisuuden luovan haasteita leikille. Yksi lastentarhanopettaja mainitsi, että maahanmuuttajalapsilla on erilainen leikkikulttuuri ja tapa leikkiä, joka hankaloittaa leikin ohjausta. Hänen mielestään lastentarhanopettajien olisi hyvä oppia lisää maahanmuuttajalasten omasta leikkikulttuurista, jotta he oppisivat ymmärtämään lasten leikkitapoja paremmin, ja oppisivat keinoja kyseisten lasten leikin tukemiseen. Toinen haastateltava mainitsi kielitaidon luovan ongelmia, ja kuvaili, miten hänen ryhmässään näihin ongelmiin on reagoitu:

”No meillä ensi alkuun on nyt ollu se kieli. Että syksyllä kun alotettiin, niin joillakin oli tosi huono suomenkieli, ja sitten piti niinkun havainnoida sitä että siellä ei kukaan rupea irvailemaan jos toinen ei hallitse kieltä vielä.”

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimustuloksia suhteessa tutkimusongelmaan ja teoriaan. Tutkimustulokset esitetään luvussa tiivistäen ja tarkentaen. Luvussa tarkastellaan myös tutkimustulosten luotettavuuden näkökulmaa.

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia lastentarhanopettajan roolia lapsen omaehtoisen leikin mahdollistamisessa ja tukemisessa. Leikin havainnointi nousi haastatteluissa esiin tärkeimpänä elementtinä lasten omaehtoisen leikin mahdollistamisessa ja tukemisessa. Havainnoinnin tärkeyttä korostettiin monen teemakysymyksen vastauksissa. Vastaajat korostivat varsinkin aikuisen läsnäolon ja leikin aktiivisen seuraamisen merkitystä. Heidän mukaansa olemalla läsnä ja tarkkailemalla leikkiä lastentarhanopettajat oppivat tuntemaan lapset, heidän tarpeensa leikissä sekä reagoimaan leikki tilanteisiin oikealla tavalla.

Stakesin (2005, 17, 18) mukaan varhaiskasvatusympäristön on oltava toiminnallinen ja viihtyisä, jotta se kannustaa lasta leikkimään ja ilmaisemaan itseään. Tilojen joustavuus ja leikkimateriaalien monipuolisuus ruokkivat lapsen mielenkiintoa sekä kannustavat lasta toimimaan. Haastateltavat kokivat päiväkodin tilojen sopeutuvan hyvin omaehtoiseen leikkiin muun muassa huoneiden lukumäärän ja huonekoon perusteella. Haastatteluissa nousi esiin myös tiimien välinen yhteistyö tilojen käytössä, sillä esimerkiksi ulkoilun porrastusta oli käytetty vapauttamaan lisätiloja lapsiryhmien käyttöön. 1-3-vuotiaiden ryhmässä useiden tilojen käyttö koettiin haasteelliseksi, sillä lasten vessatus luo käytännön esteitä muiden kuin päätoimisten ryhmätilojen käyttämisessä. Lastentarhanopettajien mukaan tilat olivat muunneltavissa eri leikkiteemojen mukaan, esimerkiksi tiloja jakamalla ja keskittämällä tiettyjä toimintoja tiettyyn osaan huonetta, kuten ”nukkela” tai kotileikit. Haastatteluista ilmeni lastentarhanopettajien mahdollisuus edesauttaa tilojen viihtyvyyttä ja toimivuutta esimerkiksi esteettisesti, pitämällä tilat kauniina ja siistinä.

Kohdepäiväkodissa leikkimateriaalit vaihtelivat lapsiryhmien mukaan. 1-3-vuotiaiden ryhmässä tärkeimmäksi tekijäksi lelujen valinnassa korostui lelumateriaalit ja lelujen koko, turvallisuuden ja kestävyuden näkökulmasta. Pienten ryh-

mässä lasten leikkitaidot koettiin vielä rajallisiksi, joten ryhmässä käytettiin paljon valmisleluja muokattavan materiaalin sijaan. Vanhempien lasten ryhmissä käytettiin paljon valmisleluja, varsinkin lasten ”kestosuosikkeja” kuten nukkeja, autoja ja legoja, mutta lisäksi myös muokattavaa materiaalia, joka soveltuu monipuoliseen käyttöön ja monenlaisiin leikkeihin. Yhdessä ryhmässä toteutettiin paljon pitkiä teemaleikkejä, joihin tehtiin yhdessä paljon leikkimateriaalia. Osassa ryhmistä koettiin lelujen paljouden olevan mieluummin haittaava kuin lasten leikkiä edesauttava tekijä.

Vehkalahden ja Urhon (2013, 9) mukaan aikuinen voi tukea leikkiä tarjoamalla virikkeitä ja opettelemalla leikkitaitoja yhdessä, sekä leikkiä lasten mukana hallitsemana tai määräämättä leikin kulkua. Konkreettiset leikin tukemisen keinot tulivat myös haastatteluissa esille usean teeman alla. Omaehtoisen leikin lähtökohdaksi koettiin vahvasti lapsen oma-aloitteisuus, ja leikin tukemisen keinot olivat yleensä sellaisia, jotka tukivat lasta leikkiin liittyvissä ongelmissa tai kehittivät lapsen leikkiä eteenpäin. Lastentarhanopettajat kertoivat esimerkkitalanteita ja keinoja tukea lasta tilanteissa, joissa lapsella on esimerkiksi vaikeuksia muodostaa omaa leikkiä tai liittyä muiden lasten leikkiin.

Haastatteluissa keskusteltiin valmiin leikin rikastuttamisesta erilaisin keinoin. Tässäkin kysymyksessä vastaajat painottivat ennen kaikkea havainnoinnin tärkeyttä. Eräessä haastattelussa kuvailtiin valmiin leikin rikastuttamista toimintona, jossa lastentarhanopettaja tarjoaa leikkiin jotain ylimääräistä, ns. ”ekstraa”. Tällä tavalla aikuinen voi tuoda lapsen leikkiin jotain lisää. Rikastuttamisena pidettiin myös laadukkaan leikkimateriaalin tarjoamista leikkeihin. Haastattelujen perusteella aktiivisina leikin rikastuttamismuotoina pidettiin yhdessä ideoimista, mukana leikkimistä ja aikuisen heittäytymistä leikkitalanteissa.

Koivunen (2009, 40, 41) painottaa aikuisen läsnäolon mahdollistavan konfliktitalanteiden selvittämisen ja luovan lapsiryhmään turvallisuuden tunnetta. Haastatteluissa ilmeni, että konfliktitalanteita esiintyy ryhmissä usein ja eri tasoisesti. Lastentarhanopettajien mielestä leikin havainnointi on tärkeää konfliktitalanteiden huomioimisessa ja ennakoimisessa. Selvittelymenetelmien ja tukemisen muodot

riippuivat pitkälti siitä, miten aikuiset lukevat tilannetta ja mitä tapoja he ovat työssään kokeneet toimiviksi. Haastatteluissa ilmeni, että usein jo pelkkä aikuisen läsnäolo saattaa rauhoittaa tilannetta. Yleisesti koettiin, että aikuisen aktiivisuuden taso konfliktitilanteissa on suoraan yhteydessä konfliktin vakavuuteen: ajoittain tilanteet selviävät vain pienellä sanallisella ohjauksella, kun toisinaan on lopetettava leikki tai käytettävä fyysistä rauhoittelua. Yhden haastateltavan mukaan ryhmässä voi esiintyä myös tilanteita, joissa joku lapsi saattaa toimia luontaisesti eri tavalla kuin muut, ja hakea seuraa muiden lasten mielestä ”väärällä” tavalla, jolloin konfliktitilanne voi syntyä pelkästään väärinkäsityksen kautta. Tässäkin aikuisella on tärkeä rooli tilanteen selvittämisessä.

Päiväkodissa toimitaan haastateltavien mukaan tietynlaisen aikataulun mukaan, jossa muun muassa leikkiaika, ruokailut, lepoaikat ja ulkoiluhetket on määriteltä. Yksi lastentarhanopettaja nosti esiin toiveensa joustavuuden lisäämisestä aikataulujen ja rutiinien noudattamisessa, ja painotti sitä, että aikuisilla olisi mahdollisuus esimerkiksi siirtää joitain toimintoja aikataulullisesti, jos he kokevat jonkun toiminnan merkityksellisemmäksi lapsen kannalta. Hänen mukaansa osassa ryhmistä tätä joustoa toteutetaan hyvin, mutta aina olisi varaa poiketa tarvittaessa enemmän valmiista rutiineista.

Haastatteluaineiston perusteella kohdepäiväkodissa kaikki ryhmät toteuttivat toimintaansa pienryhmissä, ja pienryhmätoiminta oli todettu myös suhteellisen toimivaksi. Haastateltavien mielestä pienryhmät olivat yleisesti hyvä asia, sillä aikuisilla oli niiden puitteissa mahdollisuus havainnoida yksittäisen lapsen leikkiä ja tarpeita sekä lapsiryhmän yhteisiä leikkitilanteita paremmin. Myös lasten leikkimisen kannalta pienryhmien katsottiin rauhoittavan leikkiä ja auttavan lapsia keskittymään. Pienryhmien haasteena koettiin henkilökunnan vaihtuminen ja lastentarhanopettajien erot pienryhmään sitoutumisessa.

Mikkolan ja Nivalaisen (2009, 55) mukaan aikuinen voi omalla osallistumisellaan rohkaista arkoja ja vetäytyviä lapsia sekä tarpeen tullen innostaa, kannustaa ja motivoida lasta leikkiin. Haastatteluun osallistuneet lastentarhanopettajat olivat myös samoilla linjoilla vastauksissaan. Vastaajien mukaan heidän lapsiryhmissään on välillä tilanteita, joissa jollain lapsella on vaikeuksia päästä mukaan toisten lasten

leikkiin. Vastauksissa korostettiin leikin havainnoinnin tärkeyttä, aikuisen kykyä lukea tilanteita ja toimia tilanteen vaatimalla tavalla. Vastaajien mukaan esimerkiksi ehdotukset, roolitus ja innostaminen ovat hyviä keinoja tukea lapsen pääsyä muiden lasten leikkeihin. He voivat myös ohjata lasta keskustelemaan muiden lasten kanssa leikkiin pääsystä. Myös pienryhmätoiminta koettiin mahdollisuutena jakaa tiettyjä lapsia samaan ryhmään leikkihetkien ajaksi. Näin lapset voivat kehittää jo valmiita ystävyysuhteita tai muodostaa uusia.

Kaikki haastatteluun osallistuneet lastentarhanopettajat pitivät lapsen leikkiä tärkeänä. He kokivat myös tärkeänä kiinnostuksen ja arvostuksen osoittamisen lapselle sanoin ja elein. Kaikki haastateltavat korostivat positiivisen palautteen merkitystä päivähoidon arjessa, sillä heidän mielestään se viestittää lapselle, että aikuinen on huomionnut leikin ja on aidosti kiinnostunut leikki-tilanteesta. Päiväkodin arjessa lapset kuulevat myös paljon käskyjä ja kieltoja, joten positiivisen palautteen antaminen on siitakin syystä erittäin tärkeää. Aikuisten sanallisia viestejä ja fyysisiä eleitä pidettiin tärkeinä keinoina arvostuksen osoittamisessa.

Haastatteluista nousi esiin myös haasteita ja kehityskohteita omaehtoisen leikin mahdollistamiseen liittyen. Yksi vastaajista toivoi lisää joustoa työyhteisön välillä ja korosti sitä, että päivähoitossa ei ole pakko toimia rutiinomaisesti ja suunniteltujen aikataulujen mukaan. Kehityskohteena pidettiin myös aikuisten kerääntymistä yhteen, varsinkin ulkoilutilanteissa. Tähän ratkaisuna voisi haastateltavan mielestä olla lasten jaottelu aikuisten kesken myös ulkoilutilanteissa. Myös Kalliala (1999, 234) mainitsee leikin havainnoimisen olevan päiväkotiyhteisöissä joskus pinnallista, mikä näkyy esimerkiksi ”pihalla kokoontuvissa aikuisten keskustelupiireissä”. Tällöin aikuiset näennäisesti valvovat leikkien kulkua mutta ovat kuitenkin todellisuudessa hyvin kaukana lapsista ja vuorovaikutuksesta.

Haastatteluissa nousi esiin haasteita myös ryhmiin liittyvissä asioissa. Pienryhmätoiminnan haasteeksi mainittiin se, että kaikki työntekijät eivät uskalla ottaa vastuuta pienryhmistään. Tämä koettiin eriarvoisuutena ja työyhteisöä kuormittavana tekijänä. Kohdepäiväkodissa isoksi leikkiin ja sosiaalisiin tilanteisiin vaikuttavak-

si tekijäksi nostettiin monikulttuurisuuden tuomat haasteet. Kaksi haastateltavaa kokivat maahanmuuttajataustaisten lasten leikkikulttuurin olevan erilainen, ja kokivat sen vaikuttavan omaan rooliinsa kyseisten lasten sekä koko lapsiryhmän toiminnan ohjauksessa. Myös kielelliset ongelmat koettiin kyseisissä ryhmissä arkipäiväisiksi haasteiksi. Yksi lastentarhanopettaja mainitsi myös vanhempien vähättelevän suhtautumisen lasten leikkiä kohtaan olevan haaste, ja tähän voisi auttaa, jos vanhempien kanssa keskustelisi leikistä enemmän. Yhdessä haastattelussa keskusteltiin myös lapsiryhmän haasteellisesta peli- ja lelukulttuurista.

Tutkimustuloksista voidaan todeta, että haastatteluihin osallistuneet lastentarhanopettajat ymmärsivät hyvin omaehtoisen leikin käsitteen ja oman roolinsa omaehtoisen leikin mahdollistamisessa. Tutkimusaineisto piti sisällään kattavasti materiaalia haastateltavien arkipäivän kokemuksista aiheeseen liittyen. Haastateltavat esittivät myös paljon esimerkkejä konkretisoimaan tarkoituksiaan. Haastateltavien vastauksissa ilmeni runsaasti elementtejä, joita käsiteltiin myös tutkimuksen teoriaosuudessa, joten tutkimustuloksia voidaan pitää suhteellisen luotettavina. Tutkimukseen osallistuneet lastentarhanopettajat toivat esiin myös haasteita ja kehityskohteita, ja kertoivat avoimesti, mitkä asiat eivät toimi tai mitä voisi tehdä toisin. Tämä puoltaa sitä, etteivät he yrittäneet antaa toiminnastaan valheellista tai todellisuudesta poikkeavaa kuvaa.

9 POHDINTA

Olen toiminut aiemmin sijaisena muutamassa päiväkodissa, joten aihepiiri ei ollut minulle vieras. Olin kuitenkin kiinnostunut oppimaan aiheesta laajemmin ja toivoin sen herättävän opinnäytetyön aiheena minulle uusia ajatuksia ja näkökulmia. En voi sanoa ajatusmaailmani muuttuneen, mutta koen saaneeni alkuperäisajatukseini vahvistusta. Valitsin opinnäytetyöni aihepiiriksi leikin mahdollistamisen, sillä se on hyvin olennainen osa-alue lastentarhanopettajan työssä, johon pyrin itsekin todennäköisesti tulevaisuudessa työllistymään. Aiheen rajaus omaehtoisen leikin mahdollistamiseksi rajautui oikeastaan lopulta varsin luonnollisella tavalla lukiessani leikin teoriaa, sillä koin lapsen omaehtoisuuden olevan oikeastaan yksi tärkeimmistä leikin kriteereistä.

Koin kirjoitusprosessin aluksi hankalana, sillä olin ollut pari vuotta poissa koulu-elämästä, ja vanhat esseenkirjoituspäivät tuntuivat hyvin kaukaisilta. Pienen tarkertelun jälkeen kirjoittaminen lähti kuitenkin rullaamaan ja opinnäytetyö alkoi vaihe vaiheelta etenemään eteenpäin. Haastavimmaksi prosessiksi koin haastattelurungon kysymysten muotoilemisen, sillä vaikka tiesin hyvin mitä halusin kysyä, oli tärkeää tehdä kysymyksistä selkeästi ymmärrettäviä ja tutkimusongelmaa selvittäviä. Koen tässä lopulta onnistuneeni, ja haastatteluaineistosta tuli mielestäni hyvinkin kattava ja laadukas.

Koen teemahaastattelun olleen oikea valinta tutkimusmenetelmäksi, sillä sain sen avulla paljon yksityiskohtaista ja käytännönläheistä haastattelumateriaalia. Haastateltavat vastasivat kysymyksiin avoimesti ja olivat myös pohtineet kehityskohteita kriittisesti. Arvostin sitä, etteivät haastatteluun osallistuneet lastentarhanopettajat kaunistelleet aiheeseen liittyviä haasteita tai epäkohtia, vaan vastasivat kysymyksiin suoraan. Parasta mielestäni oli kuitenkin huomata, kuinka lastentarhanopettajat kokivat aiheen tärkeäksi ja vaikutti siltä, että he myös omalta osaltaan panostavat lasten omaehtoiseen leikkiin.

Tutkimusaiheeni sai paljon kiitosta. Eräs lastentarhanopettaja sanoi odottavansa valmiin opinnäytetyöni lukemista ja uskovansa sen herättävän heidän työyhteisössään laajemmin ajatuksia aiheesta. Tämä on minulle iso kiitos tekemästäni työstä,

ja toivon tietysti opinnäytetyöni herättävän ajatuksia ja mielenkiintoa omaehtoista leikkiä kohtaan. Tunnen myös kasvaneeni ammatillisesti ja oppineeni paljon koko tutkimusprosessin kautta.

Haastatteluissa nousi esiin muun muassa monikulttuurisuuden luomat haasteet omaehtoisen leikin mahdollistamisessa, joten se voisi mielestäni sopia hyvin jatkokutkimusaiheeksi.

LÄHTEET

- Aaltola, J., Eskola, J., Heikkinen, H., Ilmonen, K., Kiviniemi, K., Laine, T., Metsämuuronen, J., Moilanen, P., Rajala, R., Rantala, I., Räihä, P., Suoranta, J. & Valli R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Juva. PS-kustannus.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Juva. PS-kustannus.
- Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen, L. 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.
- Hughes, F. P. 1999. Children, Play, and Development. Third Edition. Needham Heights, MA. Allyn & Bacon.
- Hujala, E., Parrila, S., Lindberg, P., Nivala, V., Tauriainen, L. & Vartiainen, P. 1999. Laadunhallinta varhaiskasvatuksessa. 2. painos. Oulu. Oulun yliopistopaino. Varhaiskasvatuskeskus.
- Hujala, E. & Turja, L. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva. PS-kustannus.
- Janatuinen, P. 2015. Lapsen omaehtoinen leikki – Lastentarhanopettajien ja varhaiskasvatuksen erityisopettajien arvioimana. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46188/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201506032178.pdf?sequence=1>
- Jantunen, T. & Lautela, R. 2009. Kuningasvuosi. Leikin kulta-aika. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kalliala, M. 1999. Enkeliprinsessa ja itsari liukumäessä. Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan muutos. Tampere. Tammer-Paino Oy.
- Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki. Gaudeamus.
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoidossa. Tallinna. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. Helsinki. WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Juva. WS Bookwell Oy.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva.

WS Bookwell Oy.

Lillemyr, O. F. 2009. Taking Play Seriously. Children and Play in Early Childhood Education – An Exciting Challenge. Charlotte, NC. Information Age Publishing Inc.

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Saarijärvi. Pedatieto.

Moyles, J. 2015. The Excellence of Play. Berkshire, England. Open University Press. McGraw-Hill Education.

Mäntynen, P. 1997. Pikkulasten leikin edellytykset päiväkodissa. Joensuu. Joensuu yliopistopaino.

Nurmi, J-E. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Stakes. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Saarijärvi. Gummerrus Kirjapaino Oy.

Särkkä, S. 2012. Leikin ohjaamisen merkitys päiväkodin kasvatustyössä. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83588/gradu05924.pdf?sequence=1>

Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.

Vehkalahti, R. & Urho, T. 2013. Leikki on totta! Näkökulmia vapaan leikin tukemiseen. Helsinki. Lasten Keskus.

LIITE 1

SAATEKIRJE

HYVÄ OSALLISTUJA

Opiskelen Vaasan ammattikorkeakoulussa sosionomin tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Suuntautumiseni kohdistuu lapsiin, nuoriin ja perheisiin. Opinnäytetyöni aiheena on lapsen omaehtoinen leikki. Haluan haastatella tutkimukseeni lastentarhanopettajia, sillä Teillä on varmasti aiheesta tietoa ja kokemusta. Saatte haastattelukysymykset ohessa mukana, jotta voitte tutustua kysymyksiin etukäteen.

Tutkimus toteutetaan yksilöhaastatteluna, jonka tulen paikan päälle tekemään yhdessä sovittuna ajankohtana. Haastattelu nauhoitetaan, mutta puhtaaksikirjoittamisen jälkeen nauhat poistetaan. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Päiväkotia tai haastatteluun osallistuvia henkilöitä ei mainita tutkimuksessa nimeltä.

Opinnäytetyöni ohjaajana toimii Ann-Sophie Blomqvist (ann-sophie.blomqvist@vamk.fi, puh. 0400113949). Valmis opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseuksessa, osoite: www.theseus.fi. Jos sinulla tulee kysyttävää opinnäytetyöhöni liittyen, otathan yhteyttä soittamalla tai sähköpostilla.

Kiitos etukäteen osallistumisestasi!

Ystävällisin terveisin,

Johanna Perälä

(sähköpostiosoite)

(puhelinnumero)

LIITE 2

HAASTATTELULOMAKE

TEEMA 1: LEIKKIYMPÄRISTÖ

1. Miten päivähoiton tilat on suunniteltu sopiviksi omaehtoiseen leikkiin?
2. Ovatko tilat muunneltavissa leikin teemasta riippuen? Miten?
3. Millaiset materiaalit sopivat mielestäsi hyvin leikkeihin?

TEEMA 2: LEIKIN OHJAAMINEN

4. Tarvitsevatko lapset rohkaisua leikin aloittamiseen? Jos tarvitsevat, miten silloin toimit?
5. Leikkiessäsi aktiivisessa roolissa lasten kanssa, miten tuet lasten omaa ideointia ja leikin luonnollista kulkua?
6. Millä tavoin voit rikastuttaa lasten valmista leikkiä?
7. Miten ohjaat leikkiä mahdollisissa konfliktitilanteissa?

TEEMA 3: LAPSIRYHMÄT

8. Onko lapsiryhmät jaettuna pienryhmiin? Jos ovat, miten se vaikuttaa leikitilanteisiin?
9. Onko lapsilla joskus vaikeuksia päästä mukaan toisten lasten leikkiin? Miten toimit näissä tilanteissa?

TEEMA 4: SUHTAUTUMINEN LEIKKIIN

10. Miten osoitat kiinnostusta ja arvostusta lapsen leikkiä kohtaan? Koetko sen tärkeänä ja miksi?

TEEMA 5: HAASTEET JA KEHITTÄMINEN

11. Millaisia haasteita koet liittyvän omaehtoiseen leikkiin? Mitä niille voisi tehdä?

LIITE 3 (1/2)



TUTKIMUSLUPA-ANOMUS OPINNÄYTETYÖTÄ VARTEN

OPISKELIJAN TIEDOT		
Opinnäytetyön tekijä(t): Johanna Perälä	Opiskelijanumero:	Koulutusohjelma: Sosiaaliala
Osoite:	Puhelinnumero:	Sähköposti:
TUTKIMUKSEN KOHDEORGANISAATION TIEDOT		
Organisaation nimi ja tulosyksikkö:		
Yhteyshenkilön nimi, sähköposti, puhelin:		
Mahdollisen työelämäohjaajan nimi, sähköposti, puhelin:		
OPINNÄYTETYÖN TIEDOT		
Opinnäytetyön nimi: Leikki lapsen ehdoilla		
Opinnäytetyötutkimuksen tarkoitus: tutkia, miten lastentarhanopettaja toiminnallaan merkollistää lapsen omaehtoisen leikin toteutumisen päivähoitossa.		
Opinnäytetyön ohjaajan nimi, sähköposti, puhelin: Ann-Sophie Blomqvist, ann-sophie.blomqvist@vamk.fi, 0400113949		

OPINNÄYTETYÖN SOPIMUSEHDOT

Opinnäytetyön ohjaus ja vastuut

Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on opiskelijalla. Vaasan ammattikorkeakoulun vastuu rajoittuu opinnäytetyön ohjaukseen. Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta sopimuksen mukaan. Opiskelija sitoutuu palauttamaan toimeksiantajalle työn aikana käyttöön saamansa luottamuksellisen aineiston opinnäytetyön valmistuttua tai kun osapuolet yhdessä sopien toteavat, ettei yhteistyöedellytyksiä työn loppuunsaattamiseksi ole.

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Wolffintie 30, 65200 VAASA
Puh. 020 766 3300, faksi (06) 326 3002
info@puv.fi, www.puv.fi
Y-tunnus 2267669-3

LIITE 3 (2/2)



VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Oikeudet tuloksiin

Tekijänoikeus ja omistusoikeus opinnäytetyön tuloksiin ja muuhun aineistoon kuuluvat opinnäytetyön tekijälle. Toimeksiantaja saa käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin ja niiden hyödyntämiseen. Opinnäytetyön tekijä on velvollinen raportoimaan opinnäytetyön tulokset toimeksiantajalle.

Tulosten julkistaminen ja luottamuksellisuus

Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen. Mikäli opinnäytetyö sisältää liikesalaisuuksia tai muuta julkisuuslaissa salassa pidettävää tietoa, on opinnäytetyön raportti laadittava siten, että tietojen luottamuksellisuus säilyy. Opinnäytetyön kirjallinen osa voidaan julkaista myös Theseus -tietokannassa Internetissä.

Opinnäytetyön osapuolet (opiskelija, toimeksiantaja, ohjaaja) sitoutuvat pitämään salassa kaikki opinnäytetyön tekemisessä ja sitä edeltävissä tai sen jälkeisissä neuvotteluissa esiin tulevat luottamukselliset tiedot ja asiakirjat sekä pidättäytymään käyttämästä hyväkseen toisen osapuolen ilmaisemia luottamuksellisia tietoja ilman erillistä lupaa.

Opinnäytetyön kustannukset

Opinnäytetyöstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten korvaamisesta sopivat toimeksiantaja ja opinnäytetyön tekijä keskenään. Pääsääntöisesti Vaasan ammattikorkeakoulu ei vastaa yksittäisen opinnäytetyön kustannusten korvaamisesta.

Päiväys: 17.3.2016 Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus: _____

Liitteet: Tutkimussuunnitelma liitteineen

Tutkimuslupa opinnäytetyötä varten

- | | |
|-------------------------------------|---------------------------------|
| <input checked="" type="checkbox"/> | Myönnetty anomuksen mukaan |
| <input type="checkbox"/> | Hylätty |
| <input type="checkbox"/> | Myönnetään seuraavin korjauksin |

- | | |
|-------------------------------------|---|
| <input type="checkbox"/> | Kohdeorganisaation nimi SAA esiintyä opinnäytetyössä |
| <input checked="" type="checkbox"/> | Kohdeorganisaation nimi EI SAA esiintyä opinnäytetyössä |

Päiväys

21.3.2016

Allekirjoitus

Nimen selvennys

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Wolffintie 30, 65200 VAASA
Puh. 020 766 3300, faksi (06) 326 3002
info@puv.fi, www.puv.fi
Y-tunnus 2267669-3